

प.प्र.
५०

स्त्रोदुर्थाः अशुभमिह। अयं नो देवः सविता वृद्धस्पतिनिंशग्नीमित्रावरणाञ्चस्तये॥ त्वहाविस्मः प्रजया संर
क्षणः काम आयातं कामायताविमुचतु ॥ इति स्वर्गदान्वध्वे दर्शयति ॥ तत्र गृहद्वारे स्थिते सति ब्राह्मणः शुक
नार्थं मानीत कुलशोदकेनाघ्नपुरुवः वारणैर्गभपिच्यारार्तिकं सुवासिनीभिः दापयित्वा वध्वे मांगल्यवस्त्रं द
त्वा वरो वध्वासद्ब्राह्मणेः सह पंचवाद्यपुरःसंगं गृहं प्रवेशयेत् । देदली मनधिं ह्यायर्क्षिणेन पदा विज्ञेत् ॥
तत्र कुलदेवतां नमस्कृत्य । ग्रामेवमेदमाहुरास्ये नार्याऽपस्तिरे ॥ सिनीवाल्लिप्रगायतामि ये भगस्य सुमना अ
सत् ॥ इति गृहमध्ये लोहितं च मानं दुहं प्राचीनं ग्रीवमुत्तरं लोमास्तीर्य गृहान् भद्रान् सुमनसः प्रपद्ये वीरग्री
वोरवतः सती गान् ॥ इरां वदंतो घृतमुक्षमाणास्तो बद्धं सुमनाः संविशामि ॥ इति गृहान् प्रवेशयन्पत्नीवाचश्चि
त्वापविशतः ॥ ॥ अथ गृहप्रवेशहोमः । तत्राहो दुग्धेन त्रलेन वा भगिनीवरवध्वाः पादो प्रक्षालयेत् ॥ भगिन्ये

१॥ स्त्रादिकं दत्त्वा तोषयेत् ॥ गृहं प्रवेष्टुं यत्र देहलीं मनश्चिहाय दक्षिणेन पदाप्रविश्योपविश्य यता करघेत्यादि
संकल्प्य विवादाख्यं कर्म कृत्वा बध्वासदृशं प्रवेष्टुं कुर्वाणस्तदा हो भुध्यथं र्भुध्यथं गां त्यथं मभ्युदयार्थं च
ब्राह्मणेः सदस्वस्तिपुण्याद्वाचनं करिष्ये इति पुण्याद्वाचनं कृत्वा ततः ईशानदेशे पत्नीदक्षिणत उपव
श्य स्वयमुत्तरत आसीनः प्राणानायम्य विवादानंतरं बध्वासदृशं प्रवेशादोमे करिष्ये इति संकल्प्य अग्नीध
नाद्याज्यभागान्तेन वारधायां प्रधानहोमं सुचा कुर्यात् ॥ ३ ॥ आगने गोसं महिषीगांभिस्त्वेरायुष्मत्पत्नीन
जयाश्चर्वित ॥ बर्ही प्रजां जनयतीं करुते ममग्निः शतं द्विमाः सपर्यास्वादा ॥ अग्नयेदं ॥ अयमग्निदग्दप
तिः सुसं सत्पृष्टिवर्धनः ॥ यथा भगस्याभ्यां दधद्रियं पृष्टिमथो प्रजां स्वादा ॥ अग्नये गृहपतये २ ॥ प्रजा
या उभाभ्यां प्रजापत इन्द्राग्नीशर्मयच्छतं ॥ यथेने यानं प्रमीयाता उभयो जीवितोः प्रजाः स्वादा ॥ इन्द्राग्निभ्यां

तेन भूतेन हविषा यमाप्यायतां पुनः ॥ ज्ञायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभिवर्धतां स्वाहा ॥ इंद्राग्निभ्यां ० ४
 अग्निभिवर्धतां पयसाभिरास्मे एवर्धतां रष्यासस्त्रपोषसं मोस्त्या मनपेक्षितो स्वाहा ॥ इंद्राग्निभ्यां ० ५ ॥
 इंद्रे वस्तं माविष्यो सं विश्वमायुर्व्यभुतं ॥ मह्या इंद्रं स्वस्तये स्वाहा ॥ इंद्राय दे ० ६ ॥ ऋषेधिषोष्यामयिमसं त्वा
 दा हृद्स्पतिः ॥ मयापत्या प्रजावती संजीवन्ना रदः शतं स्वाहा ॥ वृद्स्पतये दे ० ७ ॥ त्वं ह्यज्ञायाम ज नयं त्व
 ह्यस्यै त्वां पतिं ॥ त्वं ह्यस हस्वमायूः षिदीर्घमायुः दृणोतु वां ॥ स्वाहा ॥ त्वं ह्ये दे ० ८ ॥ इमं मे वरुणा ॥ ९ ॥ तत्त्वा
 यामि ० १० ॥ त्वं नो अग्ने ० ११ ॥ स त्वं नो अग्ने ० १२ ॥ त्वं मग्ने अयासि भेषजं स्वाहा ॥ १३ ॥ इति त्रयोदशोऽप्याहुती
 र्त्वा ॥ समित्सं न हने हृत्वा ज्ञायाभ्यातान समस्त राष्ट्रभूतः अनाज्ञातादि प्रायश्चित्तानि हृत्वा वधूमुत्तरत उप
 शिष्य सदसीत्यादि पूर्णपात्रोद्वासनं ब्रह्मविसर्जनांत ॥ इद्गवावः प्रजायध्वमिहाश्वापूरपाः ॥ इद्दीसदस्वद

क्षिणो ग यस्योपोनिषीदत् ॥ इति चर्मण्युपविशत् उत्तरो वरो यापुंसं प्रसृजो व पुत्रा तस्याः पुत्र व ध्वा अंवे सो
मनादित्या कलिनः सोमेन पृथिवी दृढा ॥ अथो नक्षत्राणां मेपा सुपलु सोमेन अधीत इत्युपवेत्त्य । प्रखस्थः
प्रेयं प्रजया भुवने शोचेत् ॥ इति तस्मै फलानि प्रदाय । इदं प्रियं प्रजया ते समुध्यतामस्मिन् गृहे गा द्वेप
त्या यज्ञा गृहि ॥ एनापत्या तन्वदं सः सृजस्वाथा जीव्री विदथ मावहासि ॥ सुमंगली रियं बधूरि मांसं स मेत
पश्यत ॥ सो भाग्य मस्ये दत्ताया थास्तं विपरेतन ॥ इति वा बधू वस्त्रं ब्रह्मणे दत्वा जपति । उभो वाचं यच्छतः
आनक्षत्रो द्यादुदितेषु नक्षत्रेषु प्राची मुदीची चादिशु सुपनिष्क्रम्य ॥ ध्रुवकांतिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवमसि ध्रुवत
स्थितं ॥ त्वं नक्षत्राणां मध्यसि समापादिएतन्यतः । सप्त रूपयः प्रथमां चतिका नाम रंधती ॥ यद्ध्रुवतां
द्विन्युः षड्भुतिका मुख्ययोगं वदंती ॥ यमस्माकमेव त्वहमी ॥ इति यथा लिंगं ध्रुवम रंधतीम् ॥ चरुर्गयति ॥

वे.प्र.
५२

इति गृहप्रवेशहोमः ॥ यद्योपासनात्पूर्वीववाद्वाग्नेौ अनुगते खेनंस इत्यादिक्राजहोमांतं कृत्वा शेषं समापये
त् ॥ यथा ॥ उद्वाद्दोपासनात्पूर्वं मनलेशांतिमागते ॥ युगलाजांतवत्कर्म कृत्वा शेषं समापयेत् ॥ गृहप्रवे
शहोमानंतरं अरुधतीवसिष्ठदर्शनं भवति ॥ तदा स्थालीपाकं कृत्वा ॥ ओपासनं कुर्यात् ॥ नवनाटिकाः
भ्यङ्गध्वंस्थालीपाकश्चेत् ॥ परेद्युः सायंकाल एवोपासनं कुर्यात् ॥ एवं मुख्यपक्षः ॥ कश्चिदेवं वर्णयति ॥ रा
त्रिं त्रेधा विभज्य पूर्वभागे स्थालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् ॥ द्वितीये भागे स्थालीपाक एवा नोपासनं ॥ तृती
येन स्थालीपाकः नोपासनं ॥ तथा त्रेधा कृत्वा यामिनी पूर्वभागे स्थालीपाको नित्य युक्तो द्वितीये ॥ स्थालीपा
को नैव नित्यः ॥ तृतीये स्थालीपाको नित्यवज्यां विवाहः इति ॥ अथ स्थालीपाकः ॥ वरुत्तरत आसीनः प्रा
णानायम्य ॥ विवादाग्निं सिध्यर्थमेनां वधूमाग्नेयेन स्थालीपाकेन याज्यं यिष्यति संकल्प्य ॥ पत्न्यामन्वार

धायां वर एव जुहोतीत्यर्थः। अत्राग्निः प्रधानदेवतास्त्रिष्टुभ्यं गदेवतात्रोद्गमयेन चरणस घोयश्ये। पत्नीतं
दुलान वदंति। प्रोक्ष्य फलीरुत्यप्रोक्ष्य अग्नये जुष्टं निर्वपामि इति वधाद नदंतं दुलान वरः चरस्थान्यानि क्षिप्य
पुनस्तूष्णीं त्रिवारं निक्षिप्य अग्नये जुष्टं प्रोक्षामि सरुन्मंत्रेण त्रिस्तूष्णीं। पुनः सम्यक् प्रक्षाल्य त्रलनिनायाग्ने
रूपरिनिक्षिप्य चरं प्रपयित्वा भिघार्यं प्रीचीनमुदीचीनं वोढूत्य प्रतिष्ठितमभिघार्यं तथा प्रपयित्वा भिघा
र्योद्गुढास्यां व्यभिघारयेत्॥ सो कुर्यायापरेणाग्निं द्वावराज्यं च सादयेदिति। अग्नीधनाद्याज्यभागानेनात्र
मुखादितिः। तथा च विधिरुते॥ नात्र श्राम्याः परिध्वर्थेनैवाग्निमुखादितिः॥ विवादांगतया तत्र श्राम्या एव
ति केचनेति॥ ततः स्तुच्युपस्तीर्य चरमध्याद्विरवदाया भिघार्यं शिष्टं चरमभिघार्यं पत्न्या मन्वारधायां मग्न
ये स्वाहेति मध्येग्नौ दत्त्वा पुनस्तुच्युपस्तीर्योत्तरार्धात्सरुदवदायाद्विरभिघार्यं अग्नये स्त्रिष्टुभ्यं ते स्वाहेत्युत्तरार्ध

वे. प्र.
५३

पूर्वाधेद्रुत्वासमिधमिधमसंनदनंचाग्नौप्रहृत्यजयादीनसमस्तराष्ट्रभूतः प्रायश्चित्ताद्रुतीर्द्रुत्वाद्द्व्यापागंधीनन
क्रियात्रप्रयुक्तदभांग्राणिद्व्यामभ्युज्यस्त्रुवेमध्यानित्राज्यस्थात्यांमूलानिमूलान्जनेदक्षिणांपाणिमधःकुर्या
देवंत्रिस्तृणमपादायपाणिभ्यांद्व्यांप्रतिष्ठाप्येष्टदेवतामुद्दिश्याग्रमग्नौप्रहृत्यत्रिरुद्यत्पवित्त्रेप्रहृत्यत्रिरंगु
ल्यानिर्दिश्यग्निमभिमंत्र्यभूमिमुपस्पृश्यमध्यमंपरिधिंप्रहृत्येतरोप्रहरनुत्तराधंस्याग्रमंगारेष्टपोदति
परिधीनोभिमंत्र्याघारसमिधोप्रहृत्यनुद्वांसुवंनिधायविश्वेभ्योदेवेभ्यःसंस्त्रावभागेभ्यःस्वांदांते
भ्यइदं॥तथान्नसुबोधकारिका॥पात्रासादनदभांग्रमध्यमूलान्यनुक्रमात्॥दधींस्त्रुवाज्यस्थात्कीक्षा - - ज्यात्रि
त्रिभ्यःपरिधीन्क्रवा॥मूलान्जनेदक्षिणापाणिमधःकुर्यात्पुनःस्त्रुचिनिधाययास्यचरणमुद्दिश्यंस्वैष्टदेवतां
द्रुत्वाग्राणित्ररुद्यत्पवित्त्रेचानुप्रहृत्यच॥त्रिरंगुल्यानिर्दिश्यदृष्ट्वाग्निंभूमिमुपस्पृशते॥जयादयश्च

होतव्याः प्रहृत्य परिधीततः॥ संस्त्रा वंजु ह्यात्ताभ्यां वराय रय भवधूः। तथा। लाज हो मं विना यत्र चाव्योपधि
विधिर्भवेत्। बर्हिः समंजनं तत्र गंगेयस्य मतेन चेति। एवं कृत्वोत्तरपरिषेचनं सदसीत्यदिनात्पूर्वपात्रमुद्रास्य
ब्रह्मणो गां दद्यात्॥ शिशुवरणा सर्पिष्मता ब्राह्मणं भोजयेत्। रय भवधू वरायापचित्ताय दद्यात्॥ ॥ इति स्था
लीपाकः॥ सायंप्रातः अतर्द्धं हस्तेन तंडुलैर्यवैर्वा खिद्धे आहुतीर्जु ह्यान्धालीपाकवद्देवतं सौरापूर्वाहुति
ः प्रातः खिष्टकृतं च उभयतः परिषेचनं। तत्र प्रयोगः। प्राणा नायम्यममोपात्तदुरितक्षयद्वारा श्रीयज्ञपुर
प्रप्रीत्यर्थं सायमोपासनं तंडुलैर्होष्यामि। इति संकल्प्य। अग्निं परित्येति परिमज्यं। अग्नये नमः। हुतवाहनाय न
मः। हुताग्निने नमः। रुद्राय नमः। इन्द्राय नमः। ५। देवमुखाय। सप्तजिह्वाय। वैश्वानराय। ज्ञातवेदसेन। श्रीयज्ञपु
रुषाय॥ १॥ मध्ये रूत्यक्षतेः पूर्वादिदिक्षुः अग्निमलं कृत्यादिते नुमन्य स्वत्यादिपरिषिच्यं। चत्वारिंशं गां द्

वि. प्र.
५४

तिसप्तदश इति च ध्यात्वा तं दुःकान् गृहीत्वा सायु मग्नये स्वाहा ॥ इति मध्ये ग्नौ अग्नये हं ॥ पुनः किंचिदधिकैः अग्नये
यै स्विष्टकृते स्वा ० उत्तरार्धे पूर्वार्धे दत्त्वा अग्नये स्विष्टकृते हं ० आहुति संसर्ग प्रायश्चित्तार्थं व न स्पति होमं ० यत्र
नेथेति दत्त्वा पुनरेकं तूष्मी दत्त्वा व्याहृतेभिर्वा ० उत्तरं परिषिच्य ॥ अग्ने त्वं नो अंतम इत्यादि ० रयिं हाः । स नो वो
धि श्रुधी हव मु रूपाणे अघायतः समस्मात् । इत्यंतमुपस्था यो पविश्य होमसा दुष्पार्थगा यत्री मंत्रज्ञ पं
कृत्वा ० इह त्सा मेति किंचिद्भिर्भूति माहाय क्लृते धृत्वा बध्वा क्लृते च निधाय स्वस्ति श्रधामित्यग्निं प्रार्थय
स्य स्मृत्या चैति मंत्रहीनमिति कृत्वा गोत्रप्रवरमुक्त्वा नमस्कुर्यात् । एवं प्रातरपि जुहुयात् ॥ तत्र प्रातरौपासनं
तं दुःकैर्होष्यामि इति । सूर्याय स्वाहेति विशेषः स्विष्टकृत्समानं ० इति नित्योपासनक्रमः ॥ चतुर्थे होमपर्यंतम
अस्त्रमेनमग्निं धारयेत् । केचिच्चतुर्थे होमानंतरं औपासनद्वयमेकदेववदंति । तदा सायमौपासनमग्नि

मदिन प्रातर्होमेन सह कुर्यात् ॥ सायं प्रातरोपासनमिति संकल्प्यः ॥ प्रातश्चेत्प्रातः सायमोपासनमिति संक०
तस्यैव दिनस्येति विशेषः इति नियमोऽयम् ॥ ॥ अथ स्यात्कीपाकदिनात्प्रभृतित्रिरात्रं दंत्योरधः शय्या ब्रह्म
चर्यं क्षारलवणं वज्रं एक्रुश्यासने शयीयात्तां तयोरंतरेण न्यग्रोधमोदुंबरमाश्वत्थं पूरुषं पालाशं
वा दं तु गंधालिप्तमणीयसं सूत्रेण परिवीतानि धाय ॥ तद्वं चतुर्थ्यां अपररात्रे उदीर्घासो विश्वावसो नमसो
इमं देवा ॥ अन्यामिष्ठप्रभव्यां सजायां पत्या सृज ॥ उदीर्घातः पतिवति ह्येपा विश्वावसो नमसागीभि
रीद्रे ॥ अन्यामिष्ठपितृषदं व्यज्ञां सते भागो जनुपातस्य विधिः ॥ इति शयनदेशात्तद्गृहीत्वा प्रक्षाल्योदग्दि
शि विस्तृजेत् ॥ ॥ अथ चतुर्थी होमः ॥ चतुर्थ्यां दिंपती मंगलस्त्रांतौ भूत्वाग्नेः पश्चादिपविश्य वर उत्तरत
आसीनः प्राणनायम्यममविवाहशेषांगभूतं चतुर्थी होमं कार्ष्य इति संकल्प्याग्नीधनाद्याज्यभागान्ते

य. प्र.

५५

चारध्यायां ॐ अग्ने प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरमित्रा ह्यणस्त्वानाथकामः प्रपद्ये यास्यां पति घ्नति
 नृः प्रजापती पशुघ्नी लक्ष्मीघ्नी जारघ्नी मस्यैतां हृणोमि स्वा० अग्ने ये दं० १ वायोः प्रायश्चित्ते त्वं० देवानामित्या
 दि० वायवे इदं० २ ॥ आदित्यप्रायश्चित्ते त्वं० आदित्या ये इदं० ३ ॥ प्रजापते प्रायश्चित्ते त्वं० पूर्ववत्प्रजापतये ॥
 ४ ॥ प्रसवश्चोपया मश्रकाटश्चाणचिधधर्तसिश्चद्रविणं च भगंश्चांतरिक्षं च सिंधुश्च समुद्रश्च सरस्वाश्च
 विश्वव्यचाते यद्विष्णो यश्च नो द्रोक्षितमेपां जं भेदध्मः स्वाहा ॥ प्रसवादिभ्यो देवताभ्यः ५ ॥ मधुश्च माधव
 श्वशुकश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्च पश्वोर्जश्च सद्रश्च सदस्यश्च तपश्च तपस्यश्च ते यद्विष्णो यश्च नो द्रोक्षित
 मेपां जं भेदध्मः स्वाहा ॥ मध्वादिभ्यो देवताभ्यः ॥ चित्तं च चित्तिश्चाकृतं चाकृतश्चाधीतं चाधीतिश्च विज्ञातं च
 विज्ञानं च नाम च क्रतुश्च दक्षश्च पूर्णमासश्च ते यद्विष्णो यश्च नो द्रोक्षितमेपां जं भेदध्मः स्वाहा ॥ चित्तादिभ्यो द

वताभ्यः। इति स ताभ्याद्दृतीर्दत्त्वा समित्सन्नदनेजुहोतित्रयादिसमस्तान्गाद्युभृतः। प्रायश्चित्ताद्दृतीर्दृ
त्तोत्तरं परिचिच्य प रिधीन्यसार्थं पत्नी मुत्तरत उपवेश्य पूर्णपात्रमुद्गाभ्यां जलोत्तरोपनिनीय ब्रह्माणं विसृ
ज्या परेणाग्निं पत्नीं प्राङ्मुखी मृपवेश्य तस्याः शिरस्याज्यं शोषाद्गुः स्वा० भुवः स्वा० स्रुवः स्वाहो स्वाहा०॥
इति चतुर्भिर्निनयति। अपश्यत्वा मनसा चैकितानं दुत्यादिना वधुर्वर्मा क्षते। द्वितीयापश्यत्वा मनसा दी
ध्वानामित्यादि नावरोर्वधुर्मा क्षते॥ समं जंतु विश्वे देवाः समापाद्दृदं यानिनो॥ समांतरिश्वा संधाता समुद्दृष्टी
दिद्दृष्टं नो॥ दुत्या - यशोषेण हृदय देवो अंगुष्ठतज्जनीभ्यां ण्क देव समं ज्य०। प्रजापते तन्वं मे जुषस्व त्वं हृदे वे
भिः सह सामं डं द्र॥ विश्वे देवे गतिभिः संश्रयाणः पुंसां वदूनामातरस्याम॥ आनः प्रजापते यतु प्रजापति
राज रसायस म नत्कर्यमा॥ अर्द्धमंगलीः पति लोकमा विद्वांशं नो भवद्विपदे सं चतुष्यद्॥ तां पूषं छिवत

प.प्र.

५६

मा मेरयस्वय स्यांवीजंमनुष्यावपति। यानर्दुरुकृतावीस्रयातेयस्यामुशंतःप्रदृगमशोपं। इति
 स्त्रोत्रपिवा। आ रो हो रमित्यनुवाकं समावेज्ञनेत्रपेत। आंगे हो र मुपवर्दस्ववाहुं परिष्वजस्वजायां सुमनस्य
 मानः। तस्यांपुष्य तं मिथुनोसयोनीवर्द्धीं प्रजांजनयतीं सुरेतसा। आर्द्रयारण्यायत्रामंथत्परंपुरषेण
 शक्रः। तदेतौमि थुनोसयोनीप्रजाया मतेनेदंगउतं॥ अदंगभंमर्द्धामोषधीषदंविश्वेपुभुवनेषंतः
 अदं प्रजांजन यत्पितृणामदंजनिभ्योऽपरीपुपुत्रान्॥ पुत्रिलोमाकुमारिणा विश्वमायुव्यंभुतं। उभा
 द्विरल्पं पसावी ति होत्रावृत्तद्वसू॥ दशास्यंत्वा मृतायकं॥ शमू घो रो मशः॥ इथो दे वे पुच्छुतादुवः इति
 ये दन्यो वैनामभि मंत्रयेत। ततः आचार्या यदक्षिणगोमूयं दत्वा गणापतिप्रार्थनां कृत्वा समिधि आत्मन
 त्रिधाग्निं समा रो प येत्॥ समिदारोपणमंत्रः। उं अ यं ते योनि र्ज्ञत्वि यो यतो ज्ञानो अरो चथाः। तं ज्ञानं नग्नः

आरोहाथानोवर्धयारयिं। सरुन्मंत्रेणाद्विस्तृष्मीसेकंकुर्यात्सरक्षणंच कुर्यात्। पुनः द्वितीयदिनदोमकाले
अक्षतैः सदतांसमिधंगृहीत्वा। आजुक्त्वाः सप्रतीकः पुरस्ताद्गनेस्वां योनिमासीदसाध्या। अस्मिन्सधरे
अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवायजमानश्चसीदत् ॥ उद्धुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृद्येनमिष्टापूर्तेसंरजेथामयंच। पुनः कृ
ष्वं स्त्रापितरं युवानमन्वातां सीत्वयितंतुमेतम् ॥ इति द्वाभ्यांलौकिकाग्नेोसमिधनिधायोपासनंकुर्यात्।
यद्वा। याते अग्नेयत्तियातनूस्तये ह्यारोहात्मात्मानं ॥ अछावर्गनिचुष्वन्नस्मेनयोपुरुणि। यतोभूत्वा यत्
मासीदस्वां योनिं ॥ ज्ञातवेदो भुव आज्ञायमानः सक्षयएधि ॥ इति दोमांते दक्षिणहस्तमग्नेोप्रतितप्यमु
त्वेनिधाय कृष्णाणमंतः प्रवेश्यात्मनिसमारोपणंकुर्यात् ॥ पुनदोमकाले। उपावरोद्गजातवेदः पुनस्तद्देवभ्या
हव्यं वहनः प्रजानं नृ। आयुः प्रजां रयिमस्मासुधे सज्जम्रोदीद्विदिनोदुराणे ॥ इत्येतः प्रविष्टमग्निं उर्ध्वमुत्

क. प्र.
५७

रूप्यलोकिकाग्नेः साक्षतसामिधंनिदध्यात् । तत्र ओषोषासनं कुर्यात् । तथा अक्षता वेधमाहायसम्यग्वायुं
 निगृह्य च । मंत्रमुक्त्वा ह्रस्वबन्धुवेधमग्नौ विनिक्षिपेत् । एथिव्याः मेरुएतन्नधिः । मृतलं छंदः । कूर्मो देवता ॥
 आसनं वि० एथिव्यया धृता लोका देवित्वं विष्मना धृता ॥ त्वं च धारयसां देवि पवित्रं कुरु चासनं ॥ इत्यासनं
 कृत्वा ॥ तत्रोपविश्य । प्राणायामादि सर्वमोषासनं कुर्यात् ॥ अथ चतुर्थी होमानंतरं कृत्वा चारप्रासं कुर्यात् ।
 तत्र कन्यादानखले शुक्लपीतारक्तश्यामविशदितंदुलेः कृतचतुकोपरिपंचवर्णैः रिरिवतो मामद्देश्वरलक्ष्मी
 नारायणप्रतिमायुक्तमपि धानचित्रतघटं संस्थाप्य तत्रोमामद्देश्वरादिवसंतादिषट्शुक्लानां च प्रतिष्ठापू
 जां च कुर्यात् ॥ तदस्तु मित्रेति प्रतिष्ठाप्य । गौरीर्मिमाय० अंबकं इति मंत्रेण उमामद्देश्वरपूजा ॥ श्रीश्वते ल
 क्ष्मीश्व । सहस्रशीर्षितिलक्ष्मीनारायणपूजा । वसंतनेतुनेति वसंतादिषट्शुक्लपूजा ॥ ॐ वसंतनेतुना देवाः

वसनः श्वरतास्तुतं। रथंतरेणतेजसा। हविरिंद्रेवयोर्धुः। - - एदेवास्तुतानासुद्राः पंचदशेस्तुतं। वृद्धतायश्च
सावलं। हविरिंद्रेवयोर्धुः। वर्षाभिर्ज्ञेतुनादित्याः। स्तोमेसप्तदशेस्तुतं॥१॥ वैरूपेणविज्ञो जसा॥ हवि
रिंद्रेवयोर्धुः। शारदेनर्तुनादेवाः। एकविंशत्सभवःस्तुतं० वैराजेनश्रियाश्रियं॥ हविरिंद्रेवयोर्धुः
हेमंतेनर्तुनादेवाः। मरुतःस्तुतंवेस्तुतं। बलेनगृह्णीःसदः॥ हविरिंद्रेवयोर्धुः। शैशिरेणर्तुनादेवाः। त्र
यःस्त्रिंशत्सभवःस्तुतं। सत्येनरेवतीःक्षत्रं॥ हविरिंद्रेवयोर्धुः॥२॥ पूजाविधाय० दीपावलीकृत्वाः। श
कृत्यादिनेवेद्यंत्वाग्निंस्तुतामामहेश्वरपूजाविधाय। सुमंगलरिच्यंवेधूरितिसिंधूरंवेध्वेदत्वा० सुवा
सिनीभ्यः। उमामहेश्वरप्रीतयेसौभाग्यप्राप्त्यैवाणकृत्वासरादिपूरितवेणुपात्राणिहापयित्वा दंपत्येकैवण
तंडुलनिर्मितदक्षिणां चरिदकृत्वास्तुतारोद्धणंकारयेत्। तत्रमंत्रः॥ आत्तुं शंशुक्षमंतं चित्रं ग्राभं संग्र

एभाय । महाहस्तीदक्षिणेनांतत्रिःप्रदक्षिणेन हस्त्यारोहणं कारयित्वा । ततो मिथुनत्रा ह्रणेभ्योन्येभ्यः सुवांसि
नीभ्यः तांबुलानि दद्युः । ततो वधूवरयोः तांबुलानि भोजयेत् । तत्राशिषो गृहीत्वा त्रा ह्रणां चिसर्जयेत् ॥
इति विश्वप्रकाशाभिपद्धतानागवल्याख्यं लौकिकं कर्म समाप्तं ॥ अथ विवाहात्यं च मदिने दशा मेवा कंकण
स्तंभवलिः । तत्र विवाहार्थमावाहित देवता विसर्जनं कुरिष्ये । पंचपालिकाः मंडुपदेवताः मातृकादिदेवताः
कंकणं च प्रत्येकं संपूज्य नैवेद्यानि दत्वा । यांतु देवगणा इति विसर्जयेत् । कंकणं मंत्राभ्यां कंकणं मान्त्रयित्वा
रुष्ट्रबंधुभिः सह भुंजीयात् । आशिषश्च वाचयेत् ॥ इति कंकमोचनं ॥ अन्यां न्वारं भणीया ॥ यदि चतुर्थी होमम
ध्ये पूर्णमासी प्राप्ता तस्यां पूर्णमास्यां न्वारं भणीया मुष्टं कृत्वा प्रतिपदि स्थालीपाकं कुर्यात् । चतुर्थी होमानंतरं च
सद्रूपश्चादेवं कुर्यात् । तथा च चतुर्थी होममध्ये तु प्राप्य ते यदि पूर्णमा । प्रक्रम्य यागः कर्तव्यं अन्वाधानपुरःसर
ति-

अथ प्रयोगः ॥ प्रातरोपासनं कृत्वा प्राणानायम्य ॥ म मदर्शपूर्णमासस्वादीपाकसिध्यथ मन्वारंभणीयेन स्था
दीपाकेन यक्ष्ये ॥ तत्र अग्नि रग्ना विष्णु सरस्वती सरस्वानग्नि भंगी चैति प्रधान देवताः ॥ स्विसृष्टदंग देवता श्री
हिमयं चरुद्रव्यमिति ॥ चरुः श्रपयित्वा अग्नि प्रज्वालनाद्याज्य भागांते ० मुखे द्रुतिं द्रुत्वा ॥ सरस्वत्ये स्वाहा
इदं सरस्वत्ये ० सरस्वते स्वा ० सरस्वते इदं ० इति द्वे आहुती जुहुयात् ॥ ततः आमावास्यां वै सरस्वती पूर्ण
मासः सरस्वानिति श्रुते अथवा पूर्णपश्चादुत्त पूर्णोपुस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासीति गाय ॥ तस्यां देवाः
अधिसंब संत उत्तमेनाकरुद्रमादयतां स्वाहा ॥ पौर्णमास्ये ० यत्ने देवा अदधुर्मागधे यममात्रास्य संब संता
महिना ॥ सानो यत्तं पिष्टु द्विविभवा रे रयिनो धेहि स भगे सुवीरं स्वाहा ॥ अमावास्याये इदं ० इत्याद्याहु
ती जुहुयात् ॥ ततः स्रुच्यपस्तीर्य ॥ चरुमध्याद्विद्वेदाय सरुद्रभिघार्य ॥ शिष्टं चरुमभिघार्य ॥ पत्यामन्वा

वे. प्र.

५२

रब्धायां। अग्नये स्वा। अग्नये इहं। पुनस्तथैवा वदाय। अग्ना विहसूंभ्यां स्वा। अग्ना विहसुभ्यामिहं। सरस्वत्ये स्वा
 दा। सरस्वते। अग्नये भगिने स्वा। अग्नये भगिने इहं। स्विष्टकृद्वंचरुमभिघार्यस्वच्युपस्तीर्य। उत्तरार्धा
 त्सकृद्वदायद्विभिघार्य अग्नये स्विष्टकृते स्वाहे। युत्तरार्धपूर्वाधेद्वत्वा॥ त्यागः। सर्वत्र सुगमः॥ तथा वि
 धिरत्रकारिका॥ अंभिघार्यच संशिष्टं द्विं प्रत्यभिघारयेत्॥ प्रधान होमेषु च द्रुघ्नं प्रत्यभिघारणं॥ लेप
 प्राश्यान्वम्य॥ समित्संनदनमग्नावाधाय। जयादि समस्तानां भूभृतः। अनाज्ञाताहीन्दुत्वा। वर्द्धिः समंजनं
 कुर्यात्। परिधिप्रदरणं नोस्ति॥ परिधीनपसायं। संस्त्रावंदुत्वात्तरं परिधिवापूर्णपात्रं मुद्रुस्यत्र स्त्रविमर्ज
 नांतं॥ तथा। व्रतेषु शांतिहोमेषु विभ्रष्टेषां यपोत्सवे॥ चरो प्रथमं केचैव त्राम्या एव न संशयः। प्रथमचररितिः
 स्मार्तान्वारंभणीया॥ तदनंतरमन्वाधानं कुर्यात्॥ अत्र मूलकारिका॥ अग्निस्तथाग्नासहितश्च विहसुः सर

स्वती चैव तथा सरस्वती ॥ अग्निर्भगीस्त्रिष्टुभ्यः अग्निरेते क्रमेण देवाश्च द्रुने जयादीन् ॥ इत्यान्वारं भणीये
द्विः ॥ ॥ अथात्वाधानं ॥ पर्वणि प्रातरोपासनं दत्त्वा ० प्राणानायस्य ॥ अथेत्यादि पौर्णमासेनाग्नयेन स्था
लीपाकेन तत्राग्निः प्रधानदेवतास्त्रिष्टुभ्यः देवता ॥ श्रीद्विमयेन चरुणा सद्यो श्वो वायुश्च ॥ तत्र सागाः
सर्वा देवताः सांनिहिता भवन्तु ॥ विद्युद्दसि विद्यमेपाप्मानमृतात्सत्यमुपैमि ॥ इत्युपस्थुः ॥ अमावाः
स्याया ममावास्येनेति विशेषः ॥ इत्यन्वाधानसंकल्पः ॥ प्रतिपदि प्रातरोपासनं दत्त्वा पत्न्य च दत्तितंडुला
नूद्यथाम प्रतिपदि पंचमुदीनग्नये जुह्वन्निर्वपामीति त्रिस्तुस्मी चतुर्थमन्वायापस्तु पंचमः इति नैरुष्याग्न
ये जुह्वन्निर्वपामीति त्रिः प्रोक्षणाधि श्रपणाधि स्त्रीपाकवत् ॥ पान्त्रप्रयोगाद्यग्निमुखात् ततः सुच्यु परती
र्यं द्विरुवदाय स च द्दभिघायो शिष्टं च रमभिघायं अग्नये स्वाहेति जुहोति ततः स्त्रिष्टुभ्यः तंडुलोत्तरं समि

धमिधसंनहनंद्रुत्वा ॥ प्रथममतिपादिज्ञयाहीन्दुत्वा । अनाज्ञानांहीन्दुत्वा । बर्हिःसमंजनंपरिधिप्रहरणंरु
 त्वा । संस्त्रावंद्रुत्वांनरंपरिषच्य ॥ ब्रह्मणोविसर्जनांतं । रुष्टिरसीत्यपउपस्पृशेदितिसर्वंकुर्यात् ॥ अत्ररुष
 भद्रक्षिणानास्ति । पूर्णपात्रंरुक्षिणा । अष्टमुष्टिभवेकिंचित्किंचिन्नवारिपुष्कलं ॥ पुष्कलान्येवचत्वारिपूर्ण
 पात्रंनदुच्यते ॥ तस्याग्निश्रेत्रिकोवाविधिस्यात्तस्यप्रयोगः ॥ चरुपक्वा । चतुष्पात्रप्रयोगाद्यग्निमुखांते । च
 रूणासुचंपूरयित्वातत्रैवभागत्रयंरुत्वा ॥ अग्नयेस्वादेत्येकभागंद्रुत्वात छेषमुत्तरतोभूम्याओषधी
 भ्यद्रुहनममेतिलेपनिर्मज्य ० अग्नयेस्विष्टकृतेस्वादेतिद्वितीयभागंद्रुत्वात छेषंरुक्षिणताभूम्यापितृ
 भ्यद्रुहनममेतिप्राचीनार्वातीलेपनिर्मज्य ० अवशिष्टतृतीयभागाकिंचित्प्राश्याचम्यपुनःप्राश्याच
 म्योदुद्रुत्योछृष्यशेषंभक्षयित्वाहस्तंनिल्ह्याचामेत ॥ ततोनाज्ञानादिप्रायश्चित्ताद्गुतीर्द्रुत्वांतर

परिषेचनादिकुर्यात् ॥ अक्षरसीत्यपठपश्यदोत ॥ यदि प्रथमपर्वणिग्रहणमधिमासो मृदचौषमासो वा स्यात् ॥
तर्हि प्रथमपर्वणिनोपक्रमंकुर्यात् ॥ ॥ अजीजनदिति पूर्ववत् ॥ विश्वप्रकाशाभिधपदूतो तैत्थतो समाप्तः प्रतिपत्त
होमः ॥ ॥ पथिरुधोमकर्मच ॥ गुरुभागवयो मृदेयदूणे चंद्रसूर्ययोः ॥ मलिन्दुचे तथा प्रष्येनात्वारंभणमिष्य
ते ॥ ग्रंथांतरेपि खंडे पाते च संक्रांतो मृदेजन्मगे द्वादशे ॥ वैधत्यामिष्टिसंधानं कर्तुं शूरपशुक्षयः ॥ एवमादिनिमित्ति
तेन एकस्मिन्प्रथमे गते ॥ कुर्यात्पथिरुतं होममिति सोमविदो जगुः ॥ तथा ॥ प्राद्यति यत्ने खलु पौर्णमास्ये द्वादशे
थ चेष्टिं पथिरुत्समाग्यं ॥ कुर्यात्पथिरुत्नेन सदा द्विजातिः संवत्सरे वा घयशो प्रयुक्ते ॥ अथ प्रयोगः ॥ प्राणान
यम्यगमप्रथमप्रतिपदः एकस्याः प्रतिपदो वा अतिक्रमदोषप्रायश्चित्तार्थं पाथरुदिष्ट्या गृह्ये ॥ चरः श्रुपयित्वा
अग्नये पथिरुते स्वाहेति शेषं प्रथमप्रतिपदिष्ट्या समानं ॥ ॥ अजीजनदिति ॥ विश्वप्रकाशाभिधपदूतो समाप्तः
पथिरुत्स होमः

1-प.
६३

अथविभ्रसेष्टिः॥ गुरुमृदादिभिर्दोषैर्नामिन्नेनचकेनचित्॥ दूतीयपथात्क्रांतोविभ्रसेष्टिर्विधीयते॥ अ
ग्नयेचतथेद्रायसोमायस्त्रिहुरुत्पुनः॥ द्वायवेदिध्मंतत्रेणाविभ्रसेष्टिंत्रयादिकमिति॥ चरुंश्रपयित्वा।
जुहुयात्॥ शेषपथिरुदित्यासमानं॥ ॥ इतिविभ्रसेष्टिः॥ अथवैश्वानरोष्टिः॥ गुर्वादिमृदादिभिरंशुमालि
संक्रांतिदोषेणमलिहृत्वेन॥ यदात्तृतीयाप्रतिपत्प्रयातिवैश्वानरीष्टिरुक्तदाविधेया॥ इत्यात्रेःविहमुरपिदि
नमासादिभिर्दोषैर्दुर्भुभिःकेश्विदप्यथ॥ अतीताप्रतिपत्वेक्यपथिरुच्चरुमिच्छति॥ अतिक्रान्तादूतीयाचे
द्विभ्रसेष्टिंतुहावयेत्॥ यद्यतीयाचतृतीयातर्ह्मिंश्वैश्वानरीचरेत्॥ अथप्रयोगः॥ प्राणानायम्येष्टिंत्रयाति
क्रमदोषपरिदाराथं वैश्वानरीष्ट्यायह्ये॥ तत्राग्निवैश्वानरोवरुणोर्दधिकावाइतितिस्रःप्रधानदेवताः।
स्त्रिहुरुदंगदेवताः। एकमेवत्रीहिसंयद्द्विस्त्रिधाविभ्रयन्निद्रविषेचरुणाइध्मंतत्रेणसद्योयश्ये॥ तत्रसां

गा इत्यादि पूर्ववत् । चरुं श्रपयित्वाग्निमुख्यां ते अवदानक्रमेणादायजु हुयात् ॥ वैश्वानरोन ईत्या ॥ एष्टोऽग्नी
तिमंत्रद्वयं ॥ अग्नये वैश्वानराये नमः । अवते देवः । उन्नमामिति मंत्रो । वरुणा ये । दधिक्राव्याः । आदधि
क्राविति मंत्रो । दधिक्रावभ्यः । खिदृशतं हुत्वा शोपं प्रथमप्रतिपद्वत्समापयेत् ॥ ॥ अग्नीजनदिति विश्व
प्रकाशाभिध पद्वत्तोत्कृतो तु वैश्वानरयागणेषु ॥ ॥ चतुर्थ्यामिति पन्नायां प्रतिपद्यग्निमान्द्विजः । निर्वपे
द्विधिना सम्यक्तंतुं तंतुमते ग्नये ॥ १ ॥ इमां तंतुमतीमिहि पुनः संधानपूर्वकं ॥ अतिक्रमेग्निविक्षेदे कुर्यात्
पूर्विकं ब्रुवे ॥ २ ॥ तदा हविष्मुः । पंचम्यामिति पन्नायां प्रतिपद्यग्निमिद्वये ॥ पुनः संधानक्रमेण कुर्यात्साग्नि
रपि द्विजः । पुनः संधानमग्ने चक्ष्यते ॥ अन्वाधानविस्मरणे । अन्वाधानमरुत्वे वसमिध्यान्मनिवायदि ॥
उत्तरोपितो नरुत्तत्रमंत्रपूर्वतदानं । विसृज्यलोकिके वाग्नावलं कुर्यात्प्रसिच्य वै । पुनस्त्वाहित्यमंत्रेण

प्र.
५२.

निदध्यात्समिधंततः॥ अथां मेधामिति प्रोच्यनमस्तुत्वात्पूर्ववत्। अन्वाहृद्यात्प्रयत्नेन भुंङ्क्ते विस्मृत्यवेय
दि॥ सायमौषासनंरुत्वाअनाज्ञातत्रयेणच॥ दुत्वावायद्विवात्रस्वापूर्ववत्समिधंन्यसेत॥ अन्वाहृद्याद्यदासाय
मतीयादुक्तमार्गतः॥ अनाज्ञातत्रयेणथत्वंनःसत्वंनइत्यपि॥ आज्याहुतीःपंचदुत्वाभूराह्व्याहुतीरुत्था॥
अन्वाधानंविधायाथष्ठादीपाकंसमाचरेत्॥ अन्वाधानेष्टिमध्येतुग्रहणंचंद्रसूर्ययोः॥ उदुत्यमुदुयंचित्रं
दुत्वाज्येनेष्टिमाचरेत्॥ सूर्योपरागस्तत्रैवजुहुयाद्दुत्तत्रयं॥ चंद्रोपरागेतुनवोनवोभवतिमंत्रतः॥ यमा
दित्याअनेनापिजुहुयाद्दुत्तदुयं॥ बृहन्नाग्दीये॥ अन्वाधानेष्टिमध्येतुग्रहणंचंद्रसूर्ययोः॥ प्राय
श्चित्तंमुनिश्रेयाःकथं कुर्वंतियाज्ञिकाः॥ चंद्रोपरागेजुहुयादुत्तमेसोमइत्यच॥ आष्यायस्वेत्यचांचैवसे
म्यास्तस्त्रचातथा॥ सूर्योपरागेजुहुयादुदुत्यंजातंबदसं॥ आसत्येनोदुयंचैवत्रयोमंत्राउदाहृताः॥

इतिग्रहणप्रायश्चित्तं ॥ अथ वैश्वदेवः ॥ ग्रहस्थेनाहरद्दः पापापनुतयेपंचमहायज्ञाः कर्तव्याः ॥ देवपितृभू-
तमनुष्यब्रह्मयज्ञाः ॥ तत्र होमो देवयज्ञः ॥ तर्पणानित्यश्नाद्वंचपितृयज्ञः ॥ बलिहरणं भूतयज्ञः ॥ अन्नदानं
मनुष्ययज्ञः ॥ वैदपाठब्रह्मयज्ञः सा मुत्तरतो वश्यामः ॥ यज्ञचतुष्टयात्मको वैश्वदेवस्तस्य प्रयोगः ॥ अथ
वैश्वदेवं चतुर्दशमद्दः पर्व भवतीति तात्वात् ततोपक्रमेदं पत्योर्दृष्टिशाद्दमधः शूया ब्रह्मचर्यं शारलवणव-
र्जनंच त्रयोदशो ह्युपवासश्चतुर्दशो हनिपार्वणवद्वैश्वदेवस्थालीपाकं कृत्वा गृहपाकाद्गृहविष्णुमादाय
अन्नसंस्कारद्वारा आत्मसंस्कारार्थं वैश्वदेवं करिष्यति संकल्प्य विद्युदसीत्यपउपस्पृश्यस्मात्ते पंचनेवाग्ने
परिषिच्य अग्नये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ध्रुवाय भूमाय स्वाहा ध्रुवक्षितये स्वाहा अच्युतक्षि-
तये स्वाहा अग्नये स्विसृते स्वाहा इदं नमो तित्यागः ॥ हस्तेनेव जुहुयात् ॥ परिषिच्य उत्तरत उष्मभ

प्र.

६३

स्मानितूष्मीं दुत्वापरिषिच्य। बलिनांपृथग्देश संस्कारो हस्तेन परिमृज्या बोक्ष्य न्युपपश्चात्कामंतंतूष्मीं परिषेचनं
 । तत्रादौ प्राणानायम्या घकंडनीपेषणीचुल्हीमार्जनीचोदधान्यपि ॥ इति पंचसूनापनुत्तये तत्र स्थातान्याह
 ष्यबलीनिद्रहाद्रिष्यं इति संकल्प्य ॥ तत्र स्थानेषु बलिदानस्य सो कुर्यात् भावादेकत्रैवाग्नेः पश्चात्संजनदंडाका
 रेणाग्नेर्वा मकरेण जनं दंडं स्थितिं कृत्वा बलीन्दद्यात् । नो मरंय जनं वा मैरित्यग्निध्याने चोक्तत्वात् ॥ अथ बली
 नां देशेऽद्देशे समवेतानां सरुः सरुः दंते परिषेचनं द्रुत शेषः संसृज्य बलीन्दरत् ॥ आपरेणाग्निं उधर्माय
 स्वाहा ० अधर्माय स्वाहा ० इत्युद्गपवर्गं मुद्धानसंनिधौ दत्त्वा पृथक् पृथक् परिषिच्य ॥ अद्भ्यः स्वाहा ० इ
 ति धर्मबलेः पुरस्ताद्गारस्य मध्ये परिषिच्य । ओपधिवनस्पतिभ्यः स्वाहा ॥ रश्मो देवजनेभ्यः स्वाहा । इ
 त्यां हतिद्वयं तत्प्राक्प्रागपवर्गं मुत्तरपूर्वदेशे गारस्य दत्त्वा ० इत्योरेकपरिषेचनं ॥ ततः अधर्माय बले र

त्तरतः प्रागपवर्गं । गृह्याभ्यः स्वा । श्रवसानेभ्यः स्वा । श्रवसानपतिभ्यः स्वा । सर्गभूतेभ्यः स्वा । इति चतुर्भिः
प्राक्पंक्त्यां कोणदेशे दत्त्वा समंतं परिषिच्य । अधर्मायेति बलेः पुरस्तात्कामाग्रस्वाहा । परिषिच्यन्त्या
यां० तत्प्राक् अंतरिक्षाय स्वाहा । इति देहल्यां आहुतिं दत्त्वा परिषिच्य । तत्पूर्वतः यदेजति जगति यच्च चेष्टति
नाम्नो भागो यन्मन्त्रे स्वाहा ॥ वायवे ईदं । इति कपाटागलाद्दत्त्वा परिषिच्येत् ॥ ततो धर्मायेति बलेः दक्षि
णतः प्रागपवर्गं पंक्त्याकारेण । पृथिव्ये स्वा । अंतरिक्षाय स्वा । दिवे स्वाहा । सूर्याय स्वाहा । चंद्रमसे स्वा ।
नक्षत्रेभ्यः स्वाहा । इंद्राय स्वाहा । बृहस्पतये स्वाहा । प्रजापतये स्वाहा । ब्रह्मणे स्वाहा । इति देशभिर्ब्रह्मस
दने दत्त्वा समंतं परिषिच्य । पृथिव्याद्दत्ते दक्षिणतः प्राचीनावीतिपितृलिङ्गे नैपैतृकवत् । पितृतीर्थेन । स्व
धापितृभ्यः स्वाहेति दत्त्वा । अप्रदक्षिणं तूह्मी परिषिच्य तत उत्तरतः सव्येन नमोरुद्राय पथुपतये स्वाहा ॥

वे.प्र.
६४

प्रादक्षिणं परिषिञ्चेत् ॥ ततो देवयज्ञं करिष्यति संकल्प्य विद्युदसीत्यपः सृष्ट्वाग्निं परिषिञ्च्य देवेभ्यः स्वाद्वेति
द्विविष्यं दुतोत्तरं परिषिञ्च्य रश्मिरसीत्यपः सृष्ट्वाग्नेत् ॥ एवं प्राचीनावीतीपितृयज्ञं करिष्ये ॥ अग्नेर्दक्षिणतो भू-
मौ द्विविष्यमद्विविष्यं च पितृभ्यः स्वधास्त्वितिकुर्यादं प्रादक्षिणं परिषिञ्चनमेवं यज्ञोपवीती भूतयज्ञं ॥ अग्ने-
रुत्तरतः भूतेभ्यो नम इति दद्यात् प्रादक्षिणं परिषिञ्चनं ॥ एवं मनुष्ययज्ञं निवीतीदं अग्नेो मनुष्येभ्यो हंतंति
कुर्यात् प्रादक्षिणं परिषिञ्चेत् ॥ सनकं नंदनं सनत्कुमारं सनत्सुजातं अश्ववौटुपंचशिखिभ्यो मनुष्येभ्य इदं नम-
स ॥ ततः पुनरुपवीती अग्नेः पश्चाद्भूमौ रक्षो देवजनाद्भूतेः प्रागुदपवर्गं प्रजापतये स्वादा ॥ परमोऽग्निने स्व-
दा ॥ यथाकूपः शूतधाराः सहस्रधारे अक्षितः ॥ एवामेव अस्तु धान्यसं सहस्रधारमक्षितं ॥ धनधान्ये स्वा-
दा ॥ इत्याहुतित्रयं कोशसदने दत्त्वा परिषिञ्च्य ॥ ये भूताः प्रचरन्ति दिवान् क्वेवलिमिडुं तो विदतु दस्यप्रेष्याः

तेभ्यो बलिं पुष्कामोहरामिमयिपुष्टिपुष्टिपतिर्दातुखाद् ॥ इति धर्मादिब्रह्मलीनामुपरिनिक्षिपेत् ॥ इति ध
र्मभेदाद्देहाय सबलिं दद्यात् ॥ सायं गृहाद्परिवेश्वदेव वेदाय सो ॥ अथ विष्णुप्रीत्यर्थमग्रदानं करि
ष्य इति संकल्प्य सर्वान्नातृ गृहीत्वा ॥ दद्यात्मित्यग्निं वदति इत्यादियशोयज्ञस्य दक्षिणा इत्यंतमुक्ता मामोपा
त्तदुरितक्षयो मे कामः समृद्धता मिति विष्णुप्रीत्यर्थं ब्राह्मणायाग्रं दद्यात् ॥ या समात्रं मग्ने रात्रुद्रया
त् ॥ अत्र कारिका ॥ आदौ षड्जुद्रयाद्द्वैततः स्वाहेत्युदग्दिशि ॥ भागं संसृज्य वलये द्वेष्वान्निक्षिपेद्दु
वि ॥ एकां जले लुले द्वेष्वे च मध्ये गार्गपुरे बद्धिः ॥ चतस्रान्निक्षिपेत्कोणेषु एकां शय्यासु लेन्दुसेत् ॥ देहव्यां च कपा
दे च एकैको निक्षिपेत्क्रमात् ॥ न्यसेद्शत्रु स्त्रे देशे एकां दक्षिणतः स्ततः ॥ दशैक मध्ये रद्राय न्यसेद्देकांततो व
द्दुः ॥ त्रितीयभागाद्दुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ द्विद्वैकः पितृभूतानां यागं कुर्याच्चतुर्थतः ॥ पंचमो नर

व.प्र.
६५

इत्थं श्वविद्वेष्येऽप्युपार्थयोः । अथ नानाजा वैभ्यः पुराणोक्त बलिदानं । देवामनुष्याः पशुघोवयोऽसि सिद्धाय यक्षे
रगद्वैत्यसंघाः । प्रेताः पिशाचास्तरवः समस्ता ये चानमि उति मय प्रदत्तं ॥१॥ पिपीलिका क्रीटपतंगकाया बुभु
क्षिता कर्मान्निबंधवद्धाः । प्रयांतु ते तृप्तिमिदं मयानंतेभ्यो विस्सृष्टं सुखिनो भवंतु ॥२॥ एषानमातानपितानबंध
नेवान्नसिद्धिर्नतथान्नमस्ति ॥ तत्सयनेन भुविदत्तमेतनेयांतु तृप्तिमुदिता भवंतु ॥३॥ भूतानिसवाणितथा
न्नमेतद्दहं च विष्मूर्नपतो न्यदस्ति ॥ तस्माद्दहं भूतानिकायभूतमन्नं प्रयच्छामि भवायतेषां ॥४॥ चतुर्दशो भूतग
णाय एषस्तत्र खिताये खिलभूतसंघाः ॥ तस्यार्थमंनं हिनया विस्सृष्टं ते यांतु तृप्तिमुदिता भवंतु ॥५॥ श्वभ्यो
नमः । श्वपचेभ्यो । चांडालेभ्यो । विद्वंगेभ्यो । पतितेभ्यो । पापरेणिभ्यो । त्रिमिभ्यो । वायसेभ्यो नमः । एतान्च
हीन उद्देग्दिशि प्रागपवर्गं पंक्त्याकारेण दद्यात् ॥ अथ किंचिद्दहन्नशेषं गृहीत्वा बहिरागत्य श्वानोद्दिश्यामश्

बलौ वैवस्वतकुलोद्भवो ॥ ताभ्यां बलिं च दास्यामि रक्षेतां पथि मांसदा ॥ ऐं इवारुणवायव्यायाम्यावेनैत्रतास्तथा ॥
वायसाः प्रतिग्रहे तु भूमामन्नं मयार्पितं ॥ इति धानबलिं वायसबलिं दद्यात् ॥ पादौ प्रक्षाल्या च म्यग्रदं प्रवी
रोत् ॥ अथ स्वषित्ते नुदिश्यान्न ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् ॥ प्रथमतः पितृयज्ञबलिदानानंतरं वा दद्यात् ॥ इति नित्येश्रा
द्धमेतत् ॥ नाम गोत्रानुपूर्वकं कुर्यात् ॥ सोमेभ्येय्यः सर्वहितापवित्राः पुण्यराशयः ॥ प्रतिग्रहं तु गोत्रासंगावस्यै
लोक्यमातरः ॥ इति गोत्रासं दद्यात् ॥ देवरुद्रतस्येन सोवयज्ञनमसि स्वादा ॥ इत्यादिभिः अन्नदोमंसकलदो
मंकुर्यात् ॥ देवरुद्रतस्येन सो ० मनुष्यरुद्रत ० पितरुद्रत ० आत्मरुद्रत ० अन्यरुद्रत ० अस्मत्तुद्रत ० यदिवावनतं चै
नश्च रुद्रमतस्यावयज्ञ ० यत्स्वयंतश्च ज्ञायतश्चैनः ॥ यत्पुत्रश्च ज्ञायतश्चैव ॥ सश्चाविद्वांसश्चैनश्च ॥ एन
एन सोवयज्ञनमसि स्वादा ॥ यद्गोदेवाश्च रुद्रमज्जिह्वागुरमनसो वा प्रयुती देवदेवनं ॥ अगवा योनो अभिदुधुना

१. प्र.
६६

वृतेतस्मिन्तरे नोवसवो नि धत्त स्वाहा ॥ कामो कार्ष्णिन्मो नमः ॥ कामो कार्ष्णिन्कामः करोति नाहं करोमि कामः कर्ता नाहं कर्ता कामः कारयितानाहं कारयिता एष ते काम कामाय स्वाहा ॥ मन्युरकार्ष्णिन्मो नमः ॥ मन्युरकार्ष्णिन्मन्युः करोति नाहं करोमि मन्युः कर्ता नाहं कर्ता मन्युः कारयितानाहं कारयिता एष ते मन्यो मन्यये स्वाहा ॥ इति प्रत्यहं होमयेत् ॥ पापं नाशयति । धनं धान्यं आयुः प्रजा रधिश्च ज्ञायते ॥ व्याहृतिभिश्च दत्त्वा स्वस्ति श्रेयामित्यग्निं प्राशयेन्मसूत्वा तिथिभिः सह संज्जीयात् ॥ तथा ॥ प्रतिथियस्य भग्ना शो गृहोत् प्रतिनिवर्त्तते ॥ सदत्वा दुष्टं तं तस्मै पुण्यमादाय गच्छतीति ॥ अथ वैश्वदेवावश्यकत्वमाह यमः ॥ अरुत्वा वैश्वदेवंतु भुंजते यो द्विजाधमाः ॥ रथाते नान्नपाकेन काक्योनिं ब्रजंति ते ॥ वैश्वदेवेन यो द्विजा आतिथ्येन विवर्जिताः ॥ सर्वे ते रणत्वात्नेयाः प्राप्तवेदा अपि द्विजाः ॥ पापो वा यादृचां दातो मातृघ्नः पितृघातकः ॥ वैश्वदेवे तु संप्राप्ते सोति

थिः स्वर्गसंग्रहः ॥ न एच्छेन्नोन्नवरणं न साध्यायं कदाचन ॥ हृदये चार्ययेदन्नं सर्वदेवमयोद्दिप्तः ॥ काष्ठभार
सहस्रेण घृतकुंभशानेन च ॥ अतिथिर्यस्य भग्नाशस्तस्य होमो निरर्थकः ॥ नाश्रंति पितरस्तस्य गृहे ह्यत्र
मपि स्वधां ॥ शुद्ध्यां सर्पिशाक्तं तु तैलक्षारविवर्जितं ॥ दध्नाक्तं पयसाक्तं वा तद्भावे बुनापि वा ॥ अन्न
ते वैश्वदेवे तु भिक्षो भिक्षार्थमागते ॥ उद्धृत्य वैश्वदेवार्थं भिक्षां दत्त्वा विसर्जयेत् ॥ वैश्वदेवरुतं होषं शक्तो
भिक्षुर्व्यपोद्धतं ॥ न हि भिक्षुरुतं होषं वैश्वदेवो व्यपोद्धति ॥ अन्नाभावे वैश्वदेवंतं दुलेन जलेन वा ॥ अथ
वा मंत्रतो जप्त्वा वैश्वदेवे फलं लभेत ॥ पयोदधिघृतैर्वापि वैश्वदेवं स्फुरेण तु ॥ हस्तेनाग्नादिना कुर्याद्भिरं
जलिनां जले ॥ ॥ इति विश्वप्रकारो वैश्वदेवविधिः ॥ ततो ग्निशांति प्रायश्चित्तं ॥ अथ यद्युपनय
नं विवाहे वा त्रिरात्रात्पूर्वं तत्तद्ग्नौ शांतिं गते सति तत्तद्ग्नौ नो देवैरित्यद्भिरवोक्ष्यतस्मिन् भस्मनिः

व.प्र. ६०

अयंते यानि स्त्रियरुति समिधं प्रताप्य आनुकान इदुध्यस्वेति मंत्राभ्यांतां समिधं लोकिकाग्निं प्रतिना
प्यतस्मिन्निधाय अग्निं प्रायश्चित्ताथं गोमृत्यमाचायायिदत्वाग्निं प्रत्नलनाद्याज्यसंस्कारंते सु
स्त्रुवोमं मृत्याग्निं परिषिच्य अग्निं सिध्दर्थं प्रायश्चित्ताद्गतीदोष्ये इति संकल्प्य सुवानुद्गयात् ॥ ३ ॥
अथाश्वाग्ने भेषजः स्वाहा ॥ अग्नये अयसे इदं अग्निहोता ॥ अश्विनाध्वयः ॥ त्वष्टाग्नीत् ॥ मित्र उपवक्ता
सोमः सोमस्य पुरोगाः ॥ शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः ॥ श्यातास्त इदं सोमाः ॥ वातापे हनः श्रुतः स्वाहा ॥ अग्नये
पंचहोत्रे इदं ॥ २ ॥ ब्राह्मणा एकहोता स यत् स मे ददातु प्रजां पशून् पुष्टियशः ॥ यत्नश्च मे भूयात्स्वाहा
ब्राह्मणायैकहोत्रे ॥ ३ ॥ अग्निर्द्विहोता स भर्ता स मे ददातु प्रजां पशून् पुष्टियशः ॥ भर्तश्च मे भूयात्
स्वाहा ॥ अग्नये द्विहोत्रे ॥ ४ ॥ पृथिवीत्रिहोता स प्रतिष्ठा स मे प्रतिष्ठा च मे भूयात्स्वाहा ॥ ५ ॥

एथियेत्रिदोत्रो अंतरिक्षंचतुर्दोता सविद्यः समेदहातु विद्याश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ अंतरिक्षायचतुर्दोत्रो
६ ॥ वायुः पंचदोता सप्राणः समेदहा प्राणश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ विश्वश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ वायव
पंचदोत्रे ॥ ७ ॥ चंद्रमाः षट्दोता सशतनकुप्ययाति समेदहा शतवश्चमेक्यंतां होस्वो चंद्र
मसेषदोत्रे ॥ ८ ॥ अन्नसप्तदोता सप्राणस्यप्राणः समेदहा प्राणस्यचमेप्राणोभूयात्स्वाहा
अनायसप्तदोत्रे ॥ ९ ॥ द्यौरष्टदोता सोनाद्यष्ट्यः समेदहा अनाद्यष्ट्यश्चभूयात्स्वाहा ॥ दिवे
अष्टदोत्रे ॥ १० ॥ आदित्यो नवदोता सतेजस्वी समेदहा तेजस्वीचभूयात्स्वाहा ॥ आदित्या
यनवदोत्रे ॥ ११ ॥ प्रजापतिर्दशदोता सरूदः सर्वं समेदहा सर्वचमेभूयात्स्वाहा ॥ प्रजापतयेदश
दोत्रे ॥ १२ ॥ मनोऽयोतिः यां दृष्टा स्वाहा उपोनिघुण्यः १३ ॥ यन्मआत्मनोमिंदा स्वाहा अग्न

वे. प्र.
६८

ये ज्ञातवेदसेविचर्यणये ॥ १४ ॥ पुनरग्निश्च १५ ॥ अनीन्द्रावृहस्पत्यश्विन्यः ॥ १५ ॥ भूरग्नये च पृथिव्ये
च महते च स्वाहा ॥ अग्नये पृथिव्ये महते ॥ १६ ॥ भुवो वायवे वायवे अंतरिक्षाय महते ॥ १७ ॥ सुव
राहत्याय आदित्याय दिवे महते इहं ॥ १८ ॥ भूर्भुवः सुवश्चंद्रमसे च चंद्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भ्यो
महते इहं ॥ १९ ॥ अनाज्ञातं अग्नये ॥ २० ॥ पुरुषसंमितः अग्नये इहं ॥ २१ ॥ यत्पाकत्रा अग्न
ये ॥ २२ ॥ ॐ भूः स्वाहा अग्नये ॥ २३ ॥ ॐ भुवः स्वाहा वायवे ॥ २४ ॥ सुवः स्वाहा सूर्याय ॥ २५ ॥
ॐ भूर्भुवः सुवः स्वाहा प्रजापतये ॥ २६ ॥ इमं मे वरुण ॥ २७ ॥ तत्वायामि ॥ २८ ॥ यच्चिधिते ॥
॥ २९ ॥ यत्किंचेदं ॥ ३० ॥ वरुणाय त्रयस्त्रिंशच्च ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतुभ्यः ॥ ३१ ॥ तंतुं तन्वन् ॥ ३२ ॥
उद्ध्यस्वा ॥ ३३ ॥ अग्नये तंतुमते इति द्रुत्वा शेषं समापयेत् ॥ प्रजापतेन त्वदेतान्यन्या ॥ ३४ ॥

यं हस्यकर्मणः ॥ ३५ ॥ इति स्विसृष्टं च द्रुत्वाग्निं परिषिच्य ब्रह्मणे गां दद्यात् । तथा च ॥ यस्योपासन
वन्दिस्तुत्रिरात्रांतः क्षयं व्रजेत् ॥ ज्ञाताग्नेो दशरात्रं तु सावेप्येणाविधिस्मृतः ॥ इति कारिका ॥ उपा
नयाग्नेो च विधाह वन्दो शावानं लेसोतिकृपावके च ॥ शांते हृते चोपहृते च शंनो देवो रिति ह्यद्भिर
वोक्ष्य भस्म ॥ तस्मात्समारोप्य समिध्यं त आजुद्धुदुध्यपदद्वयं च ॥ लोक्या नलेतां समिधं प्रह
त्य दद्याद्दूरं कांचनमेव मूल्या ॥ चतुर्थे होममध्ये पियेदि विधेद्यते नलः ॥ यथा पूर्वमुपासीत संधा
नमिदमत्र हि ॥ एतदेव विधानं तु करणीयं विज्ञानता ॥ प्रतिष्ठिते ग्नेो जुहुयास्तुक् संमार्गांतरं वदि
सोऽयांश्वाग्नेस्यग्निर्होता ब्राह्मण एक होता दश ॥ मनस्वती च मिंद्रोद्दे २ भूरग्न्याश्चतुष्टयं । मह
त्पूर्वव्याहृतीनां ४ अंनो ज्ञातं यं पुनः ॥ प्रणवा दिव्या हृतीनां ४ ॥ वरुणानां चतुश्चतुः ॥ ४ ॥ त्रयास्त्रि

वे. न.
६०.

शतं तु तन्व न उद्धृष्येति त्रयं ॥ ३ ॥ प्रजापतेस्विष्टकृच्च पंचत्रिंशत् शतं घृता द्रुतीः ॥ इत्वेवं ब्रह्मणे गां च दत्वा शोषं
समापयेत् ॥ उद्धृष्टो पासनात् पूर्वमनलेशान्तिमागते ॥ युगलाजांतिकं कर्म कृत्वा शोषं समापयेत् ॥ इत्यग्न्यः
नुगत प्रायश्चित्तं कारिका ॥ ॥ अथाग्रयणं ॥ अथ पर्वणि नवान्न प्राज्ञानार्थं न वेत्त इति भिराग्रयणं करि
ष्येति संकल्प्य तत्रेन्द्राग्नीविश्वेदेवाद्यावापृथिवी एताः प्रधानदेवाता अग्निस्विष्टकृदंग देवता च सद्रव्यं सद्यो
यक्ष्ये ॥ देवतासंनिहिता संसतु ॥ विद्युदसि चरुः श्रपयित्वा पार्वणावदाज्यभागमुखादुत्संते अवदानक्रमेण
ॐ इन्द्राग्निभ्यां स्वाहा ॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाद्यावापृथिवीभ्यां स्वाअग्नयेस्विष्टकृते स्वा ॥ इति दत्वा
समित्सन्नहनमग्नावाधायान्दिसमस्तराष्ट्रभृदादिब्रह्मविमर्जनां तच्चरणा मुखं पूरयित्वा गीर्त्वा च म्यञ्जो
दनं पिंडान् संसृज्य ॥ ३ ॥ परमेष्ठ्यसि परमां प्राश्रियं गमय ॥ इत्यगार स्तूप उद्धृष्येत् ॥ ततो ब्रह्मणे गां दत्वा त्रिं

षोडशीत्या-बंधुभिः सदभुंजीत ॥ ॥ इत्याग्रयणं ॥ अथपुनः-संधानं । पूर्वेद्युर्दपती उपोष्य एकभक्तं वा च
नाश्वारकवणं ज्ञानचर्येणोस्तुता परेदनि गंगादिमदानघांस्तात्वा ॥ मंगलस्नानं च विधाय गरुहमध्ये स्नाहस्त
मात्रं चतुरस्रं रंठिं विधाय श्रोत्रियागारादग्निमाहृत्य विधिना प्रतिष्ठाप्य समिध्य प्राणानायम्याद्येत्यादि
संकल्प्य पत्न्यामन्वारध्यायां मम विच्छिन्नस्योपासनस्य पुनः संधानं करिष्ये ॥ अग्निविच्छेदशेषनाय
श्चिन्नाथं प्राजापत्यत्रयं रुद्रं यं हिरण्यद्वारात्नाह्वणाय दत्त्वा विच्छिन्नोपासनम्यातीतहोमद्वयं घृततंडु
लयवादि कंदशिखां च यज्ञपुरुषप्रतिपन्नान्नाह्वणाय दत्त्वा ग्यलंकरणादिद्व्याज्यरसतियोप्राक्षणस्य वा वि
तिचतुःपात्रप्रयोगादिस्कृक्कृक्कृवसंमार्गात्तग्निं पार्ष्विच्याः ग्निसिध्यर्थं प्रायश्चिन्नाहृतीहोष्यद्वैतिसंक
ल्प्य सुवाजुद्गृह्यात् ॥ ॐ अथाश्वभूर्भुवस्वश्च इत्याहुतिद्वयं सरुद्वहनेन नहुत्वा उपर्याहुते यश्चतुरवहा

प्र.
००

नैनहोतव्याः॥ ३॥ मह्यहविर्होता। मंत्यहविरध्वर्युः। अच्युतपाज्ञाअंगीत। अच्युतमनाउपवक्ता। अनाधृष्य
 श्वाप्रतिधृष्यश्चयज्ञस्याभिरंगो॥ अयास्यउद्गाता। वाचस्पतेहृदिधेनामन। विधेमतेनाम। विधेस्त्वम
 स्माकंनाम। वाचस्पतिःसोममपात। मादेव्यरत्तुछेदिमामनुष्यः। नमोदेवे। नमःपृथिव्येस्वाहा॥
 अग्नयेवाचस्पतयेइदं॥ ३॥ मनोऽयोतिः। याइष्टा। उषोतिस्त्रुग्भ्यः॥ ४॥ याइस्मित्यज्ञेतरगाममंत्रतःक
 र्मतोवा। अनयादुत्यातेछमयामिसर्वंरुष्यंतुदेवाअंशपृपतांघृतेनस्वाहा॥ देवेभ्यः॥ ५॥ स्वस्तिनइंशोरुः
 श्रवाःस्वस्ति। इधातुखा। इन्द्राय॥ ६॥ त्रयस्त्रिंशंतवोयेवितल्लिरेयइंसंयज्ञंस्वधयामदंतेतेपांछिन्नं
 प्रत्येतदधामिस्वा० धर्मोदेवांअप्पेतुस्वाहा। त्रयस्त्रिंशंतुभ्यः॥ ७॥ तंतुंतन्वन्नृजमोभानुमन्विदित्योति
 अतःपथोरहाधियाइतान्॥ अनुत्त्वणंवयतज्ञोगुवामपा मनुर्भवजनेयादेव्यंजनंस्वाहा॥ अग्नयेतंतु

मते ॥ ११ ॥ उद्धुधस्वाग्ने ॥ ११ ॥ अग्नये तंतु मते । उज्जेदे संवरुण । अथावयमादित्य । वरुणाय इदं ॥ १० ॥ उद्धुयंत
मसः सूर्याय ॥ १३ ॥ उद्धुत्यंजातवेदसं सूर्याय ॥ १२ ॥ चित्रं देवानां सूर्याय ॥ १३ ॥ अग्नेभ्यावर्तिन्नभिन्नआ
वर्तस्वापुषावर्तसासन्यामेधया प्रजया धनेन स्वाहा । अग्नये अभ्यावर्तिने ॥ १४ ॥ अग्ने अंगिरः शतंते सं
त्वारुतः सहस्रंते उवाचतः । तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नोरयिमाकृधि स्वाहा ॥ अग्न
ये अंगिरसे ॥ १५ ॥ पुनरुजा निवर्तस्व । अग्नये ॥ १६ ॥ सहस्रय्या निवर्तस्वाग्ने ॥ अग्नये ॥ १७ ॥ अथ द्वादश
गृहीतमाज्यं गृहीत्वा ॥ ॐ सप्तते अग्ने समिधः सप्तजिह्वाः सप्तशूषयः सप्तधामप्रियाणि । सप्तहोत्रा
ः सप्तधात्वाय जति सप्तयोनीराएण स्वाघृतेन स्वाहा ॥ अग्नये सप्तवते इदं ॥ १८ ॥ इत्यष्टादशाज्यादुतीर्तु
त्वात्तरपरिषेचनं कुर्यात् ॥ अथ पुनः प्राणानाचम्योद्याग्निमिधयं तंतुमदिष्ट्याये १९ ॥ तत्र तंतुमानादिः

प्रधानदेवतास्त्रिष्टुभ्यः देवताः श्रोत्रमयेन चरणासद्यो यक्ष्ये ॥ अत्र सांगाः सर्वा देवताः सांनहिता भवन्तु । वि
द्युदसीत्यपः स्पृशेत् ॥ अथ चरुणां व्यां अग्नये तंतु मतेजुष्टं निर्वपामि ॥ पुनः स्त्रियं जुपा । चतुर्थं तु पुनस्त
हमी अन्वावापः पंचमः ॥ ५ ॥ अग्नये तंतु मतेजुष्टं प्रोक्षामि ॥ पुनः स्त्रियः पुनश्चतुर्थं तु स्त्री पंचमं प्रोक्ष्य ॥
५ ॥ एवं पंचवारं निर्वपेत् प्रोक्षणानि कृत्वा कूर्पवलेत्रीहीन कृत्वा स्त्री स्वयं वा त्रिवारं कंडनं कृत्वा प्रशाख्योदकं
निनीय चरुं श्रपयित्वा भिघार्ये दिग्दूसाभ्यार्यं अग्नेरुत्तरतः दग्धे रग्निं परिस्तीर्या कंडुत्पदव्याज्यस्य
त्यादित्यादिपट्टपात्रप्रयोगाद्यग्निमुखान्तेः बहानधमेण । उ अग्नये तंतु मतेखा अग्नये स्वष्टं कृतेखा
इति हुत्वा समिधमिधमसंनहनं चाग्नें प्रहृत्य सुवेणान्नयाभ्यातानान्ममरत्तान् राष्ट्रभृतः प्राजापत्यां व्या
हृताः सोविष्टकृती हुत्वा ० अनात्तातादिप्रायश्चित्ताहुतीर्यद्विद्वंसः ब्रह्मप्रतिष्ठां च हुत्वा देव्यापारिधीनन

110
कीत्यादिबर्हिः समंजनं कृत्वा संस्त्रानं हुत्वा परिषिच्य सरसीत्यादिप्रणीतास्वपन्नानीयपत्या अंजलो
शोषनिनीयन्नह्मणोवरं हत्वा वृष्टिरसीत्यप उपस्पृश्य उभयोर्ललाटे रक्षां विधायानक्षत्रोदयाद्वा चंय
छतः साग्रमोषासनं कृत्वा मोनं विसृज्य ब्राह्मणेन सह भुंजीत ॥ ॥ तथा चकारिका ॥ पुनः संधानं कृ
द्विप्रः पूर्वैश्चरभुञ्जि क्रियः ॥ सरुद्रं जीतवाक्षारकवणं ब्रेह्मचर्यवान् ॥ सभार्यः प्रातरुश्यायस्नात्वानि
त्या क्रियः शुचिः ॥ महामतिः प्रतिष्ठाप्य यथोक्तं हुतवादनं ॥ प्राणानायम्य संकल्प्यात्येत्यादि विधानतः ॥
विच्छिन्नोपासनं भूयः संसास्य इति कल्पयेत् ॥ अलं कृत्वाग्निमुच्छिन्नदोमस्यासौ हुताग्निः ॥ तोषयेद्दोमद्र
व्याणिद्विजाय प्रतिपाद्यके ॥ अग्निविच्छेददोषस्य प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ प्राज्ञापत्यत्रयं रुद्रुत्रयं वा पा
पनाशकृतं ॥ ततो वह्निं समिन्मुख्यं चतुष्पात्रं प्रकल्पयेत् ॥ प्रोक्षणाज्यं गुरुं कृत्वा श्वसरुत्पपरिषिच्य च

१. प्र.
००

हो माधिकारसिध्यर्थं प्रायश्चित्ताहुतीरहं ॥ अष्टादशान्न होष्यामि संकल्पजुहुयात्कच ॥ अयाश्च भूर्भुवः स्व
श्वदुयं हत्वा वदानतः ॥ उपायाहुतयः सर्वाश्चितुर्ग्रहविधानतः ॥ महाहव्यनुवाकेन वाचस्पत्यग्नयेत्यज्ञेत ॥
मनो ज्योतिरूपो नित्ययशोऽस्मन्नत्र देवताः ॥ ५ ॥ इंद्राय स्वस्ति न इंद्रात वयः स्त्रिः इंद्रं तं तवः ॥ तंतुं तन्वन्तु वु
ध्यस्वदुयोस्तु मते ग्नये ॥ वरुणायां दुत्तमे न सूर्यायो ह्यपतः स्त्रिषु ॥ रुद्रत्यं चित्रं दे अग्नयेभ्यावति न
तदग्नेभ्यावति मंत्रः ॥ १५ ॥ अग्नये गिर रुद्रये तदग्नेये गिर सेत्यज्ञेत ॥ १६ ॥ पुनरुज्ञां सह रण्याचो भयो
रग्नेयेत्यज्ञेत ॥ १७ ॥ त्यागोऽग्नेये सप्तवते सप्ततद्वा दशग्रहात् ॥ १८ ॥ एवं हत्वा नृमात्कुर्यात्तुत्तरं परि
षेचनं ॥ १९ ॥ इष्टितं तु मतः कुर्यात्तथाग्नेरग्निमिद्वये ॥ पूर्वोक्ताद्यस्त्रिंशोऽप्ययश्चेत्तं तुमा इष्टितः ॥ प्र
धानस्तं तु मानग्निः स्विसृष्ट्या गदेवता ॥ व्रीहिसयेन वरुणासांगेने वतुकर्मणा ॥ संद्यो यश्चेत्तु सं

कल्पविद्युदसीत्युपः सृजोत् । षट्पात्राणां प्रयोगान्ते जुह्वंतं तु मते ग्नये ॥ निर्वपामि च रस्थात्यां पुनस्त्रि
 निर्वपेत् तथा ॥ चतुर्थं तु पुनस्तृष्मीमन्वावापरतु पंचमः ॥ अग्नये वो तं तु मते जुष्टं प्रोक्षामि पूर्ववत् ॥ सुसक्तो
 लूखले भूपं प्रोक्षण्याद्भिः प्रसिच्ये ॥ निधायो लूखले व्रीहान् कुर्यात्त्रिस्त्रीतु कंडनं ॥ सुसक्तं न स्वयं वातान्
 प्रक्षोत्याथ च संश्रयेत् ॥ चरुं पक्वाज्यसंस्कारं च त्वान्मुकसुवमार्जनं ॥ अभिघार्य च रंध्रीमान् उद्गस्याः
 व्यभिघारयेत् ॥ इध्माधारमुखप्रान्ते प्रधानादुतिहावने ॥ उपस्तीर्य सुचिचरोर्मध्याद्भिरदाय च ॥ अभि
 घार्य सरुत्तदुत्क्षेतमप्यभिघारयेत् ॥ अग्नये वै तं तु मते स्वाहामध्वेग्निहावयेत् ॥ द्रव्यां पुनरुपगतीर्य वो
 त्तराध्यानि सरुत्तदुत्क्षेतं ॥ अभिदायाभिघार्यद्भिः क्षतं नैवाभिघारयेत् ॥ जुहुयात्स्विष्टकृत्स्नाने गमिः
 संनदने तथा ॥ त्रयाभ्यातानराष्ट्राणि सुवेण जुहुयात् तथा ॥ प्राजापत्यां व्याहृतीश्वयदस्यस्विष्टकृत्स्न
 च

१३

अनाज्ञातादिकं प्रायश्चित्तं च जुहुयात्स्त्रवात् । अस्त्रिः मोद्यादुतिं हत्वा यद्विदुः संसमंत्रतः ॥ ब्रह्मप्रतिष्ठां
 जुहुयात् न्यूनं च ह्यतिरिक्तके ॥ बर्हिः समंत्रनंशत्वापरिधीनसप्रहृत्य च ॥ मंत्रावन्तु हुयात्ताभ्यां परिधिं
 च धुताशनं ॥ प्रार्थयेच्च प्रणीतासु सदसीति शिषेदपः ॥ प्राच्यां दिगीत्यादि मंत्रैः व्यस्त्य च प्रतिदिशुताः ॥
 समुद्रमिति मंत्रेण नयेत्पत्न्यं जलोज्ज्वलं ॥ शांतिरस्त्वित्यादि मंत्रैर्मार्जयेच्च चतामपि ॥ ब्रह्मणश्च वरं दत्त्वा स्पृ
 शेद्दृष्टिरसीत्यपः ॥ तदारक्षां प्रकुर्याद्देवदत्तामेति चोभयोः ॥ आनक्षत्रोदयाद्वा चं यच्छेत्सायं जुहोति च
 वा चं विरज्य भुंजीयाद्ब्रह्मणश्चैव भोजयेत् ॥ ॥ इति पुनः संधानं समाप्तं ॥ अथान्यस्य दूताशेतुवन्दि
 मारोपयेद्यदि ॥ पुनस्त्वा समिधा पूर्वमुपघातं तु द्वावयेत् ॥ तथा व्याहृतिभिर्हत्वा शोषं कर्म समाप्य च ॥
 स्वास्त्यश्च धामतिप्रोच्य नमस्कृत्वाथ वैद्विजः ॥ आरोपयेत्ततो वन्दि समिधात्मनि वायदि ॥ अपरस्य

तुवि छेदः पूर्वस्यलोकिकाग्निवत् । संधानंचपुनः कुर्यात्प्रायश्चित्तं विकल्पितं ॥ इष्टितं तु मतः कुर्यात्पूर्ववक्ष्यो
मयेत्सधीः ॥ ॥ इत्यग्नि संसर्ग प्रायश्चित्तं ॥ अथ द्विभायां ग्निद्वय संसर्ग उच्यते ॥ यस्यलोकिकाग्नेौ द्विती
यविवादः स्यात् ॥ स द्वितीयविवाहप्रभृति उभावग्नीविधिवत्पृथगुपासीत ॥ तथैकादशदिने द्वाद
शदिनेन्यस्मिन्शुभदिने वा उभावग्नीपृथक्पृथक्स्थापयित्वा ॥ प्राणानायम्य गृह्णाग्नि साध्यानां क
र्मणां तंत्रानुष्ठानसिध्यर्थं मोपासनाग्निद्वय संसर्गं केशिष्य इति संकल्प्य द्वितीयाग्नेौ चतुःपान्नप्रयोगा
द्याऽय संस्कारां तौ द्वितीयायां पत्न्यामन्वारब्धायां चतुर्गृहीतमाज्यं गृहीत्वा जुहुयात् ॥ ॐ नमस्तर्पणं । भ
व्य धायैत्वा स्व धायैत्वा । मान उद्गाभिदत्तरत्नदिश्वारिहासः ॥ एवान्नन्नं वेदस्तु स्वाहा ॥ इदं नमः । इति
हुत्वा ॥ अथ ते योनिकर्त्तव्य इति तं मग्निं समिध्या रोप्यतां समिधं । उवाजुद्धानः उद्ध्य स्वाग्ने इति द्वाभ्यां

प.प्र.
७४

संवाभ्यां पूर्वस्याग्नावाधाय । तस्मिन्नग्नेषट्पात्रप्रयोगाद्यात्यसंस्कारांतेपत्नीभ्यामन्वारब्धः प्रत्येकंच
तुर्गृहीतमायंग्रहीत्वा उर्योत्राह्नन्नल्लण्डल्लभारप्राणेश्वरः कृत्तिवासाः पिनाकी । ईशानो देवः स न
आयुर्दधातु तस्मै नृदोमिद्विषाघृतेन स्वादा ॥ अल्लणे प्राणेश्वराय कृत्तिवाससे पिनाकिने ईशानाय देवा
य इदं ॥ १ ॥ विभ्राजमानैः सरिरस्य मध्याद्रोचमानो धर्मरुचिर्य आगात् ॥ समृत्युपाशानपनुद्यघोरानि
हायुषेवर्धमानो घृतेन स्वादा ॥ धर्मरुचये ईशानाय देवाय इदं ॥ २ ॥ अल्लयोतिर्ब्रह्मपत्नीयुगभय
मोद्दहत्यरुरूपं जयंतां । सुवर्णरंभग्रहमर्कमर्च्यं तं मायुषेवर्धयामो घृतेन स्वादा ॥ पुरुरूपाय जयंता
य सुवर्णरंभग्रहाकार्ये इदं ॥ ३ ॥ श्रियै लक्ष्मीमोपलाभं विक्रां पत्नीषिञ्जाया मंत्रसेनेत्युताहुः ॥ तां
विद्यां ब्रह्मयोनिं सरूपां मिहायुषे तर्पयामो घृतेन स्वादा ॥ श्रियै लक्ष्म्यै ओपलायै अंबिकायै पत्ये उं

इसेनायेन्न ल्पयो न्यै सरूपाये इदं ॥ ५ ॥ द्वादशायण्यः सर्वयोन्यः स्रयोन्यः सहस्रशो विश्वरूपा विरूपाः ।
संस्तुतवः सपतयः सयूथ्या आयुषे नो घृतनिदंजु पंतां स्वाहा । द्वादशायणीभ्यः सर्वयोनीभ्यः सुयो
नीभ्यः विश्वरूपाभ्यो विरूपाभ्यः संस्तुभ्यः सपतिभ्यः सयूथ्याभ्यो इदं ॥ ५ ॥ दिव्यागणा बहुरूपाः
पुराणा आयुः छिंदोनः प्रथमं तु वीरान् ॥ तेभ्यो जुहोमि बहुधा घृतेन मानः प्रजां रीरिषो मोतवीरान्
स्वाहा ॥ दिवेभ्यो गणोभ्यो बहुरूपेभ्योः पुराणेभ्य इदं ॥ ६ ॥ एकः पुरस्ताद्य इदं च भूवयतो बभूव भुव
नस्य गोप्ता ॥ यमं ष्येति भुवनं सांपराये स नो ह वि घृतमिहायुषे तु देव स्वाहा ॥ भुवनस्य गोप्तेर्इशा
नाय देवा येदं ॥ ७ ॥ वसून् रूद्राय नादित्या नमरुतोथिसाध्यान् ॥ स्रभूनां धर्वा न्यक्षांश्च पितॄंश्च विश्वा
न् ॥ भृगून्सर्पांश्चांगिरसांथ सर्वा न्ये तं दुत्वा स्वायुष्या महया मनांश्च त्स्वाहा ॥ वसुभ्योरद्रेभ्यः आदि

प्र.
५

त्येभ्यो मरुद्भ्यः साध्वेभ्यो रुभुभ्यो यक्षेभ्यो गंधर्वेभ्यः पितृभ्यो विश्वेभ्यो भृगुभ्यः सर्पेभ्यो गिराभ्यः
सर्वेभ्य इदं ॥ ८ ॥ यन्म आत्मनो मिंदा भूदग्निः सत्पुनरादा ज्ञात वेदा विचक्षणि स्वाहा ॥ अग्नये ज्ञात वे
दसे विचक्षणये इदं ॥ ९ ॥ पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिंद्रो दृढस्पतिः ॥ पुनमे अश्विना युवं चक्षुरा धनम
क्षयो स्वाहा ॥ अग्नीद्रा दृढस्पत्यश्विभ्यः इदं ॥ १० ॥ ततश्चरुं प्रययित्वाग्नीधनादिषु पात्रप्रयोगा
द्यग्निमुखांते सुच्युपस्तीर्य चरुमध्याद्विस्वदा यरा कृदाभिघायी ॐ समितं संकरयेतां सप्रियो
रो विस्मृगमुनस्यमानो ॥ इषमूर्त्तमभिरं वमानो संनोमनां सिसंत्रतासमुच्चितात्याकरं ॥ इतिपुरो
नुवाक्या मंत्रमुच्चार्या अग्नेपुरीष्याधिपा भवात्वनः ॥ इषमूर्त्तयज्ञमानाय धेहि स्वाहा ॥ इतियाज्यया
जुहुयात् ॥ अग्नये पुरीष्ये इदं ॥ इतिहुत्वा पुनसुच्युपस्तीर्य श्विष्वरुते स्वराये अग्नेः पश्वा दूर्हिषि

निधाया सुवेणाऽयंग्रहीत्वा पुरीष्यः स्वमग्नेरयिमान्युष्टिमाऽं असि ॥ शिवाः कृत्वा दत्ताः सर्वोः स्वां यो
निमिदासदः स्वाहा ॥ अग्नये पुरीष्यायेदं ॥ भवतं नः समनसो समोकसाचरेपसो ॥ मा यज्ञः हिंसि
ष्टं मा यज्ञपतिं ज्ञातं वेदसो भ्रावो भवतमद्य नः स्वा ० अग्निभ्यां ज्ञात वेदाभ्यामिदं ॥ मातेव पुत्र एथि
वी पुरीष्यमग्निः स्तेयोमावभास्वा ॥ तां विश्वे देवेर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापति विश्वकर्मा विमुंच
तु स्वाहा ॥ प्रजापतये विश्वकर्माणे । यदस्य पारं रजसः शुक्रं ज्योतिरज्ञायत ॥ तं नः पर्षदतिद्वयो
ग्ने वैश्वानरस्वा ० अग्नये वैश्वानरायेदं ॥ नमः सतेनिर्ऋते विश्वरूपः स्मयं विरताबंधमेतं ॥ य
मेन त्वं यम्या संविदानोत्तमं नाकमधिरोहयेमः स्वाहा ॥ निर्ऋत्ये विश्वरूपाये । यत्ते देवीनिर्ऋति
राय बंधं दामग्नीचास्वविचर्यं ॥ इदं ते तं द्विष्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितु मद्धि प्रभुक्तः स्वा ०

प्र.
६

देव्येनिर्ऋत्ये । यस्यास्तेअस्याः क्रूरआसंजुहोम्येषांबंधानामवसर्जनाय ॥ भूमिरितित्वाअनाविदु
निर्ऋतेरितित्वाहंपरिवेदविश्वतः ॥ स्वाहा ॥ देव्येनिर्ऋत्ये ॥ असुन्वंतमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यांत
स्वरस्यान्वेषि ॥ अन्यमस्मद्विच्छसातइत्यानमो देविनिर्ऋतेतुभ्यमस्तुस्वाहा ॥ देव्येनिर्ऋत्ये ० देवीम
हंनिर्ऋतंवंदमानः पितेवपुत्रंदृशयेवचोभिः ॥ विश्वस्ययाज्ञायमानस्यवंदशिरःशिरःप्रतिस्फुरीवि
चष्टे ॥ स्वाहा ॥ देव्येनिर्ऋत्ये ० निवेशानःसंगमनांयसूनांविश्वारूपाभिचष्टेश्चोभिः ॥ देवइवसवि
तासत्यधमैद्रेणतस्त्रोसमरेपथानां ॥ स्वाहा ॥ देवात्यसवित्रइंद्राय ॥ संवरवांद्धानननिराहान
शृणोतन ॥ सिंचामहाअवरमुद्रिणं वयंविश्वाहादस्तमक्षितांस्वाहा ॥ अवटायाक्षितायेदं ॥ नि ६५

लाहा वमवतः स्ववत्तः सपेचनं। इन्द्रिणः सिन्धे अक्षितं ॥ स्वाहा ॥ अव टायतक्षिताये दं ॥ १२ ॥ सीरा युंजंति कवयो
युगावितन्वते एथकु ॥ धीरा देवेषु सप्तया स्वाहा ॥ सीरेभ्यः ॥ १३ ॥ युनक्ति सीरा वि युगात नोतिरुते यो नो वदते
द्वीजं ॥ गिराजः श्रुष्टिः सभरा असंनो नेदी यइ स्त्रण्यापक्वमाय स्वाहा ॥ सीरेभ्यः कविभ्यः ॥ १४ ॥ लांगलंपवी
रः सज्ञेवः समतित्तर ॥ इदित्तरुषतिगामविप्रभर्त्ये चपीवरी ॥ प्रस्थावद्रथवाहनं स्वाहा ॥ लांगलायदं ॥ शुननः
फाल्गाविदुदंतुभूमिः शुनंकीनाना अभियंतुवादान। शुन न्यजेन्योम धुनापयोनिः शुनासीरा शुन मस्मासुध
नः स्वाहा ॥ फाल्गेभ्यः कीनारोभ्यः पर्जन्याय शुनासीरांभ्यां इदं ॥ १६ ॥ कामं कामदु घेधुक्षमित्राय वरणा यच ॥
इंद्रायाग्नेये पूह्म ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहा ॥ मित्राय वरणायेंद्रायाग्नेये पूह्मे ओषधीभ्यः प्रजाभ्य इदं
१७ ॥ घृतेन सीताम धुना समक्ता विश्वे देवे रनु मतामरुद्भिः ॥ उर्जस्वती पयसा पितृवमाना स्मान्सीते पयसा

भ्यावरुत्स। स्वाहा उर्जस्वत्येभूम्येद० १० ॥ ऋवेणाऽयाद्रतीर्हुत्वा ॥ पूर्ववत्तेन चरणग्नयस्त्रिष्टुते स्वाहा ॥ इति त्रिष्टु
दत्तं हुत्वा जयादि समस्तगणभेदादि त्रिष्टुवि सज्जनांतं कुर्यात् ॥ तथा चोक्तं ॥ गगाद्गुहस्य विवाह पूते पत्न्यो भवे
तां यदि तत्र वन्दोः ॥ वक्ष्यामि संसर्गमनुक्रमेण गार्हस्पतं त्रस्य सत्प्रसिद्धो ॥ द्वितीयं चन्दिं विधिना समिद्धो द्विती
यपत्न्या मवलं वितांया ॥ नमस्त आरभ्य ततः पुरस्ताद्भ्रूतं वेदस्त्रिति मंत्रकेन ॥ चतुर्गद्दीतं जुहुयात्तदग्नौ अयं
तमंत्रेण समिद्यथाग्निं ॥ आरोप्य पूर्वविधिना समिद्धं च्चग्निं समिद्धं समिद्धं निदध्यात् ॥ आजुक्त्वा इदं ध्यइति
द्वयेन दारैरपस्यार्शित एव भर्ता ॥ येनैतं सूक्तं चतुर्गद्दीत्वापरिस्तते ग्नौ जुहुयात्सुचैव ॥ समितः सति न्यादि
पुरांनुवाक्यामनूच्यपश्चाच्चरणाथयाज्यया ॥ अग्ने पुरीष्यादिकमंत्रकेन जुहुत्वा वदानक्रमतः सुवाथ ॥ तथा
पुनः त्रिष्टुदत्तेन दोयवन्दः प्रतीच्यावनिधायवर्द्धिषि ॥ पुरीष्य आरभ्य ततो नुवाकश्याभिर्ज्ञैर्भित्तुहुया

लक्षणेण ॥ अष्टादशा^{वा}दशतयोघतेन देयास्ततः स्रष्टरुतं जुहोति ॥ पूर्वाव शानं चरणाथ समिच्चरुं जं ग्राहिकं
ब्रह्मविसर्जनं स्यात् ॥ ॥ इति विश्वनाथभट्टविरचितायां विश्वप्रकाशपद्धतौ द्विभाष्याग्निद्वयसं गतिं वा
नं समाप्तं ॥ ॥ अथ जन्मदिने नामकरणान् प्राशनचौलोपनयनविवाहवारुत्तरद्वेषनेमित्तिकादिनां
त्यादिषु ग्रहयज्ञं कुर्यात् ॥ ग्रहयज्ञं प्रवक्ष्यामि लोकानां हितकाम्यया ॥ येनाचरितमात्रेण सर्वान्कामानवाप्नु
यात् ॥ सूर्यः सोमश्च भोमश्च बुधश्चैव चंद्रस्यति ॥ शुक्रेः शनैश्च रेराहुः केतुश्चैति ग्रहाः क्रमात् ॥ रद्रोगो
री स्कंदविष्णुश्च ह्येन्द्रो च यमः क्षतथा ॥ मृत्युश्च चित्रगुप्तश्च एतास्फरुधिदेवताः ॥ अग्निरापरा तथा अथवा पुर
षः स्त्रिं द्रवचन ॥ इती प्रजापति सर्पाः ब्रह्मा प्रत्यधिदेवताः ॥ रद्रोगो यं ये संदृष्ट्यो विष्णुः संपूरुषः ॥
ब्रह्मा मरेंद्रो विंद्रे द्राण्यो यमः संप्रजापतिः ॥ मृत्युः संपूर्णचित्रगुप्तश्च ज्ञाणो च यथाक्रमं ॥ सूर्यादीनां च स

वर्षामधिप्रत्याधदेवताः॥ गणेशदुर्गायाः स्वमश्विनोपंचदेवताः॥ द्वात्रिंशद्देवताः श्वथमिंद्राद्यैः सप्तपूजये-
त ॥ इंद्रो ग्निर्यमनेर्जत्यवरुणा वायुसोमको ॥ ईशानो च ह्यचानंतो हिक्पालाद्गर्गादिश्च ॥ मंगलस्नानमाद्यै-
तुर्यै च म्यप्रयत्नतः ॥ सप्तमे पुण्यदेशे तु रंगवर्द्धा विराजते ॥ भद्रासनो पविष्टो तुर्यस्ति वाचनपूर्वकं ॥ ग-
णेशावरुणावभ्यर्च्य कृत्वा पुण्याद्देवाचनं ॥ द्विजेः सार्धं वास्तूपूजां विदधीत विधानतः ॥ वास्तुपुरखनमस्तु भूशा-
य्याभिरतप्रभो ॥ मद्रुहंधनधान्यादिसमृद्धं कुरसर्वदेति ॥ वास्तोष्पते प्रतिजानीहि त्रिभिर्मंत्रैर्यज्ञे द्विभुं ॥ ततः
संकल्प्य विधिवद्द्रुहयज्ञं समाचरेत् ॥ कुमारस्य विवाहाद्दोलग्नकाले थगाचरे ॥ दुष्टस्थानरुद्रदूरतत्तु दोषानि
दूरणाय च ॥ शुभस्थानफलावाप्त्यै स्वाभीष्टफलसिद्धये ॥ फलं च याज्ञवल्क्ये ॥ श्रीकामः शांतिक वाग्द-
यज्ञं समाचरेत् ॥ वृष्ट्यायुः पुष्टिका मोवातथैवाभिचरन्तपि ॥ ततो वैश्विदं प्राज्ञमाचार्येण वादधीः ॥

पुष्पचंदनतांबूलवासः कनकभूषणेः ॥ ब्राह्मणं रणुयात्तद्दृष्ट्वित्तश्रयथाक्रमं ॥ नववाचतुरोऽपि ॥ धित्त
चैकमेववा ॥ वस्त्राद्द्विगुणं देयमाचार्यायें कुटुंबिने ॥ वक्ष्यतेथप्रतिसरं बंधनस्यक्रमः शुभः ॥ ३३ ॥
पीतसूत्रं च दधिदूर्वाघृताक्षताः ॥ जीरायवाः कुशाएतानकारयेत्ताम्रभाजने ॥ सहस्रशिवो गायत्रीब्र
ह्मविष्णोस्त्रियं वक्ते ॥ आशुः शिशानो मासुश्च गणानां ज्ञातवेदसे ॥ तच्छ्रियोः स्वस्ति मंत्रेश्च अभिमंत्र्यथ
रक्षयेत् ॥ नारायणस्तु पूर्वस्यां वारिजाभस्तु दक्षिणे ॥ प्रद्युम्नः पश्चिमे पातु वासुदेवस्तथोत्तरे ॥ ईशान्यां
रक्षको विष्णुराग्नेयांतु जनार्दनः ॥ नैर्ऋत्यां पप्रनाभस्तु नायक्यां मधुसूदन ॥ ऊर्ध्वगोवर्धनधरो ह्यधरे च त्रिवि
क्रमः ॥ केतवः सर्वतः पातु किंचित्किंचिद्विनिक्षिपेत् ॥ अध्याचार्यः प्रतिसरं गृहेभ्यः कलशाय च ॥ वध्वाकरे
प्रावप्राणाय जमानादिवाहुषु ॥ विश्वेनातेति बध्नीयाद्दूहत्सामेति रक्षयेत् ॥ हस्तमात्रंततः कुंडंचतुरः

संप्रकल्पयेत् ॥ चतुरंगुलविस्तारो मेकांकुर्याच्चमेवलं ॥ तावदुद्धायसंयुक्तामथवामेग्वलात्रयं ॥ द्वित्रिवेदांगु
 लोद्धायविस्ताराभ्यांसमन्वितां ॥ तासामुपरियोनिं च पार्श्वयोरंगुलाच्छितां ॥ कूर्मपृष्ठानतां मध्येषु सप्ता
 गुलविस्तृतां ॥ २ ॥ वितस्तिमात्रांकुर्वितगजो षस दृशाकृति ॥ अथवाश्वथपत्राभांसनालच्छिद्रसंयुतां ॥
 अथवा । स्थंडिले वा हस्तमात्रं चतुरस्रं प्रकल्पयेत् ॥ तस्य पूर्वोत्तरे भागे ग्रहायतनमुत्तमं ॥ चतुरस्रं हस्तमा
 त्रां वितस्युच्छ्रयसंयुतां ॥ विदधीत बुधो वेदिं रमणीयामुदकूप्लवां ॥ द्वित्र्यंगुलान्तते तस्यामेकांकुगुलविस्तृतां ॥
 समंतान्मेग्वले कुर्याद्वितानं चोपरिन्यसेत् ॥ अथकुंडे स्थंडिले वा गृह्योक्तविधिना मधीः ॥ प्रतिघाप्याग्निमिध्वा
 वतथा लं कृत्य तत्परं ॥ शुक्लतंडुलपृष्ठायां वेद्यां संस्थापयेद्गृहान् ॥ मध्ये भानुं नाम्रवणोस्तदुत्तरे मंग
 ३ ॥ आग्नेयामशंतैः शुभ्रैः सोमैस्तु चतुरस्रकं ॥ त्रिकोणमेरुणे भौमिंदक्षिणस्यां दिशि न्यसेत् ॥ पीति

सिद्धान्तदिग्भागेषु धंवाणसमाहृतं ॥ गुरुं हीर्घचतुष्कोणमुत्तरेपीतवर्णकैः ॥ पंचकोणात्मकं ॥ क्रं ॥ र्वतः २
कृतं दुलैः ॥ लुप्तवर्णैः पश्चिमतः शानितु धनुराहृतं ॥ शूर्पाहृतं चनेर्क्यांगदुधुमेः प्रकल्पयेत् ॥ ३ ॥ गुरुं य
क्तुं वायव्यांध्वजसंनिभं ॥ आदित्याभिमुखानेतानसाधिप्रत्यधिदेवतान् ॥ चंद्रादींश्चैव संस्थाप्य पूजयेत् ॥
सुमादिभिः ॥ स्कंदपुराणे ॥ शुक्राकौ प्राङ्मुखो ज्यो गुरुसोम्यङ्गदुधुमे ॥ प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शोपाद्दक्ष
णत्वेदिङ्मुखोऽहो ॥ अधिष्ठानेषु चैतेषु यथाविभक्षारतः ॥ ग्रहाणां प्रतिमाग्भ्याः संस्थाप्य श्वोक्तलक्ष
णाः ॥ ताम्रकास्फटिकाद्रुं चंद्रनास्वर्णकादुभौ ॥ रजतादयसः सोमात्कांस्यात्कार्याग्निहाः क्रमात् ॥ मूर्तिपरि
माणंगोभितः ॥ अर्कमकंगुलेः १२ कुर्यात्तुर्विंशतिभिर्विधुं ॥ भौमं बुधं गुरुं शुकं विचतुः षण्वांगुलैः ॥ द्वाः
भ्यां शनिं गदुमर्कैः केतुमध्यर्धमंगुलं ॥ अंगुलेनाद्धितात्कुर्याद्गुहान्सर्वान्किरीटिनः ॥ प्रणवादिद्व्याहृतिभिः

प्र.
०

जन्म गोत्रादलक्षितान् ॥ प्रतिमासूक्त रूपासूक्तानावाहयेत्ततः ॥ उक्तं च स्कंदे ॥ जन्म भू गोत्र मते पां व र्ण स्थान मु
 खादि च ॥ यो ज्ञात्वा कुरते शांतिं यदा स्तेनावमानितादुत्त ॥ ब्रह्माथ देवी गायत्री परमात्माग्नि एव च ॥ अथिं चं दे
 वता च प्रणवस्य प्रकीर्तिताः ॥ जमदग्निर्भरद्वा जभृगवो मुनयः स्मृताः ॥ गायत्र्युष्मि गनुष्टुपु छंदां स्येतानि वै क्रमा
 त ॥ अग्निर्वायुश्च सूर्याश्च व्याहृतीनां तु देवताः ॥ गृहावाहन पूजादौ विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ ॐ भूर्भुवः सुव
 रिते उा सत्येनेति पूजयेत् ॥ आ सत्येनेत्युच्यते षिर्द्विरण्यः स्तूपसंज्ञकः ॥ त्रिष्टुपु छंदः समाख्यातं सविता
 देवता स्मृता ॥ अथ ध्यानं ॥ ऐंद्राग्न्यः शैकलिंगे चरणमथातथौ सप्तमीनाम्नि जातं यद्रासीर्निसपद्राभ
 यकरमुदितं काश्यपाख्ये च गोत्रे ॥ सप्ताश्वोद्यत्पतीका ध्वजिनिरथवरेधिष्ठितं क्षत्रजातिं ताम्रेस्मिन्मूर्ति
 विं बेसदयमभिमुखं सूर्यमावाहयामि ॥ तदक्षे चेंद्रुदं अधिदेवं कद्रुद्रमंत्रतः ॥ अथिं क एषः स्य गाय

त्रींशं दोहं दृश्व देवता ॥ अग्निं दूतमचेत्यग्निं वामे प्रत्यधि देवतां ॥ ऋषिर्मेधातिथिः छंदो गायत्र्यग्निश्च दे
वता ॥ आप्यायस्वेत्चासोमं यजेद्स्याश्च गौतमः ॥ ऋषिः छंदश्च गायत्री देवता सोम उच्यते ॥ कालिं चान्त्रि
त्तिकायां जनितमथ तिथौ रूतुभूताभिधाने गोत्रे वात्रेः सद्वारं सगद्वरकरं कुंदगोक्षीरगोरं ॥ वैश्वं शुक्रं
पताकाध्वजवतिचरथे राजमानं दृशाश्चे वेदास्त्रे मंडले मिनन्निविमभिसुमुखं सोममावाहयामि ॥ यजेद्गोरी
त्युचा गौरीं दक्षिणे स्याधि देवतां ॥ ऋषिर्दार्धतमाः छंदो जुगती देव्युमास्मृता ॥ आपो यजेद्सुमेति वा
मे प्रत्यधि देवतां ॥ सिंधुद्वीप ऋषिः छंदो गायत्र्या यश्च देवता ॥ २॥ अग्निर्मूर्धतिगंत्रेण यजेत्कुजमन
यधीः ॥ ऋषिर्विरूपो गायत्री छंदो भोमोस्य देवता ॥ भारद्वाजं दशम्यां जनितमपि पयो देवतक्षेप्यवंत्यां
शक्तिं शूलंगदासी दधतमथ करैरुद्रजं वन्हिवर्णं ॥ क्षत्रं रक्तध्वजः द्व्यरिष्ठितमपि सुरथे मेघगोरक्तवस्त्रं

स्वेपीतेत्रसर्पाभिमुखमधिबलंभोममावाहयामि॥ यदक्रंदेतितद्रक्षणेस्कंधः पूज्योधिदेवता॥ ऋषिर्म
धातिथिः स्त्रिष्टुपृष्ठदस्कंदेचदेवता॥ स्योनेतिपूजयेद्गामेपृथ्वीप्रत्यधिदेवता॥ ऋषिर्मधातिथिः उंदोगा
यत्रीभूश्वदेवता॥ ३॥ उदुध्यस्वतिमंत्रेणबुधमावाहयेद्बुधः॥ अग्निस्त्रिष्टुपबुधश्चास्यऋषिष्टुदस्वदेव
ता॥ द्वादश्यांवासवक्षेमिगधजनपदेचात्रिगोत्रेप्रसूतेखट्वेखेटंगदाद्वंवरमपिदधतंपाणिभिः पीतवर्णं
उद्यत्पीतध्वजाद्येसमृगपतिरथेवस्थितं वैशयमत्रस्थानेवाणानुकारे रविमभिररुचिरं सोम्यमावाहयामि
॥ तच्चक्षेत्रेर्चेद्विष्णुमिदंविष्णुरित्यधिदेवतां॥ ऋषिर्मधातिथिः उंदोगायत्रीदेवताहरिः॥ सदस्रशीर्षोपुर
षंवासेप्रत्यधिदेवतां॥ ऋषिर्नागयणानुष्टुपृष्ठदोदेवश्चप्रपः॥ ४॥ वृहस्पतेअतीत्यवेत्पीतपुष्पेवृह
स्पतिं॥ ऋषिर्गंतमदः स्त्रिष्टुपृष्ठदोदेवोवृहस्पतिः॥ भागक्षेत्रेसिंधुदेशेघृषिर्द्रिहिवसंगोत्रांगारिसो

व्यजातं इंद्रं मंडलविभक्तं चो विभक्तं चाक्षमालां ॥ पीताश्वोद्यत्पताकाध्वजसरथगतं दीर्घवेदाश्म
पीठे विप्रं सत्युष्यरागाभरणमभिरविंजीवमावाहयामि ॥ अज्ञानं दक्षिणेभ्यर्चं द्रुह्यजज्ञानमिति चा ॥ न
कुलोस्यारिषिस्त्रिष्टुपं छंदोन्न ह्याधिदेवता ॥ इंद्रमिन्द्रमरुतेति वामे प्रत्यधिदेवतां ॥ विंध्यामित्ररूपिस्त्रिष्टुप
छन्दोस्य देवतां ॥ ५ ॥ शुक्रं तद्रुचोश्च शुक्रं शुक्रं पुष्यैः समर्चयेत् ॥ भरद्वाजः ऋषिस्त्रिष्टुपं छन्दः शुक्रश्च देव
ता ॥ जातं भोजकदेदं इंद्रं भृगुकुले पुष्येन वम्यां भुजे भ्राजदं इंद्रं मंडलं च सवरावक्षस्त्रं विभक्तं ॥ चंचपांडु
पताकसप्ततुरगेष्वाणुरथेषां दुरंपंचास्रसदने गुरुरिति भुवामावाहयामः कविं ॥ इंद्रं च रुच्यनेने इंद्रं क्षेर्चेदधि
देवतां ॥ मधुः छंदोः ऋषिः छंदो गायत्री दोस्य देवता ॥ इंद्राणीमास्वितो द्राणी वामे प्रत्यधिदेवतां ॥ ऋषिर्यथा
कपिः छंदः पंक्तिः शच्यस्य देवता ॥ ६ ॥ शानो देवीति शनिं द्रुह्यपुष्यैः प्रपूजयेत् ॥ मिन्धुद्वीपः ऋषिः छंदो गाय

यत्रीदेवताशानिः॥ अक्षय्यांयः सरस्वतीसमज्ञनिविधिभेकशयपस्यान्ववायशूद्रोनीलाद्रितुल्यः करधृतत्तरत्णी
रखद्राभयाद्वः॥ भ्राजन्नीलाभगध्रध्वत्तरथनिलयं नीलमाणिक्यभूषं॥ स्थाने धन्वाद्युतोतं स्वपितुरभिमुखं
सौरिमावाहयामि॥ इमं यमेतितदक्षे लधिदेवं यमं यजेत्॥ अषिर्यमः गमते स्त्रिष्टुप छंदो वै देवता यमः॥ वामे प्र
जापतेन त्वदिति प्रत्यधिदेवतां॥ हिरण्यगर्भं कृषिस्त्रिष्टुप छंदो देवः प्रजापतिः॥ गण्डकयानश्चित्रेति ह्यमपुष्ये
ः प्रपूजयेत्॥ गायत्रीवामदेवोस्य राहुः छंदो वै देवताः॥ राकायां याम्यक्षे समज्ञनिमलये यस्त्वे वीनसियः शू
द्रः स्वद्रुविष्टं सवरमपि दधत्त घर्मचं शर्कं शत्रुः॥ कृष्णं ह्यमध्वजाद्युद्विणरिपुरथस्थायिनं व्याघ्रवक्रं शूर्याभेमं
उलेतं तरणिमभिगतं राहुमावाहयामि॥ कालं यमाय सोमेति दक्षे चैदधिदेवतां॥ अषिर्यमोनुष्टुपस्य छंदः कालश्च
देवता॥ नमोऽस्तितिमयांश्च वामे प्रत्यधिदेवतां॥ सर्पज्ञः अषिः छंदो नुष्टुपसर्पाः श्वदेवता॥ केतुं रुण्यन्वचाकेतुं च

अपुण्यैः प्रपूजयेत् ॥ गायत्र्यस्यामधुः छंदाः केतुः छंदर्षिदेवताः ॥ अंतर्वेद्याममायां ज्ञानितसुरगभेजोमिनीयेच
गोत्रे वैड्या कल्पमंयसगद्वरकरं चित्रमात्यानुरूपं ॥ चित्रं चंचकपोतध्वजपतिचरथे सन्तमंतर्ध्वजाभेस्था
ने सूर्याभिवक्रं यवनजमतुलं केतुमावाहयामि ॥ सचित्रमितितदृक्षोचित्रगुप्तमथार्चयेत् ॥ त्रिष्टुपभरद्वाजाचित्र
गुप्ताः छंदर्षिदेवताः ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मजज्ञोतिवामे प्रत्यधिदेवता ॥ नकुलोस्य ऋषिः स्त्रिष्टुपछंदो ब्रह्मादिदेवता ॥ ॥
इत्यधिदेवप्रत्यधिदेवसहितग्रहपूजनं ॥ अद्यविनायकादिपंचलोकपात्काः ॥ गणानां वेतिगणपंगो होस्तर
तो यज्ञेत् ॥ गणकऋषिर्जगत्प्रस्य छंदो देवो विनायकः ॥ मंदो जरेयज्ञे दुर्गां जातवेदस इत्युच ॥ कश्यपोऽस्था ऋषि
स्त्रिष्टुपछंदो दुर्गा च देवता ॥ आनो नियुद्गिरित्यर्चेद्वायुमुत्तरतोरवेः ॥ वसिष्ठोऽस्य ऋषिस्त्रिष्टुपछंदो वायुश्च देव
ता ॥ घृतं घृतेन यजुषात्वाकारं राहुदक्षिणे ॥ यावां कडोत्यश्विनोतुकेतोर्दक्षिणतो यज्ञेत् ॥ शुंनः शोपऋषि

प्र.
३

उं हो गायत्री देवता श्विनो ॥ पंचेनानथया देवानग्रहाणां मुत्तरे यजेत ॥ इंद्रादीनथदिक्पालानयजेत्पूर्वादि
दिक्कमात् ॥ गायत्रीद्रोमधुः उं हो इंद्रमिंद्रं च इत्युच ॥ सदस्याक्षंगजसंशचीडां वज्रोत्पलोत्करं ॥ मेधातिथ्य
ग्निगायत्र्योग्निमग्निं दूतमित्युच ॥ शोणवर्णं छागगते धृतशक्तिकं मंडुतुं ॥ यामामुष्टुप्यमास्तद्व्यमा
येतियमं यजेत ॥ सदंडपाशं रक्ताक्षं वृश्ममदिषवाहनं ॥ आग्नस्त्रिष्टुपान्त्रिंशत्सु न्वंतमिति निरु
तिं ॥ खड्गचर्मधरो नीलामूर्ध्वकोशं नवाहनां ॥ ब्रह्मावरुणगायत्र्या विमं मेवरुणं यजेत ॥ नागपाशधरं
शुक्लं मकरसंकिरीटिनं ॥ वायुमानो नियुद्धि श्वत्रिष्टुपवासिष्ठवायवः ॥ वरध्वजकरं धूम्रं मृगस्थं चित्र
वाससं ॥ उं होति शकृर्मपयो रूणा देवः कुबेरकः ॥ राज्ञाधिराजमंत्रेण सगदं नखाहनम ॥ शुक्लं वरु
निधिपतिं धनदं लकापातिं ॥ महोदरं दूरिद्रुणं यजेदाभरणात्विंतं ॥ गोतमो जगतीशानस्तमीशाने

स्युमापतिं ॥ वराभयत्रिशूलाक्षस्रकरंगौरमुक्षगं ॥ सर्पराज्ञनुष्टुपसर्पानिमो अस्त्वित्यनंतकं ॥ पद्मशं
खगदात्तक्रुधरंसप्तफणोज्ज्वलं ॥ अनंतशयनासीनंमध्येवरुणरक्षसोः ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मजज्ञानुमेतं दि
शांतरेयजेत् ॥ दंससुंश्मश्रुकंशोणंलंबोधरजटाधरं ॥ कमंडलुस्रुवाक्षसुकूपप्रपाणिंचतुर्मुखं ॥ वि
श्वामित्रऋषिंस्त्रिष्टुप्छंदो ब्रह्मास्यदेवता ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्यचेत्क्षेत्रपालंतुर्दक्षिणे ॥ अंबकेन
मंत्रेणद्वीशो मृत्युंजयंयजेत् ॥ क्रमेणासनपाद्यार्घ्याचमनीयान्यतःपरं ॥ स्नानंपंचामृतैर्दद्यात्तत्त
मंत्रैःपृथक्पृथक् ॥ आप्यायस्वेतिपयसागायत्रीगौतमःपयः ॥ दधिक्रावादृध्यनुष्टुप्दधि
क्राव्योतिवेदधिः ॥ प्रजापतिऋषिर्देवमाहुयंशुकमसीतिच ॥ स्वादुःपवस्वेतिसितांजगतीवे

ननुर्कराः॥ मधुवाता इति मधुगायत्री गौतमो मधु॥ शुद्धस्नानं ततो दद्यात्पुनराचमनीयकं॥ वस्त्रा
नुलेपपुष्पाणि स्वस्वकर्मान्युपाहरेत्॥ रक्तश्वेते रक्तपीति पीतश्वेतासितानि च॥ श्यामले च विचित्रे च वा
सांस्येषां यथाक्रमं॥ रक्तचंदनमर्कटं श्रीचंदनमथंदवे॥ रक्तं वा दंबद्वारुर्वा कुजाय बुधजीवयोः॥ मानं गालं
कौंकुमं वा श्वेतं वा शंखजं भृगोः॥ शोनेः पिण्याकजं राहोः केतकी गर्भजं रजः॥ कस्तूरी केतवे यद्वा त्रयाणां
मगरस्मृतं॥ सर्वेषां मथ वा दद्याच्चंदनं मलयोद्भवं॥ त्रिभ्यो रक्ताक्षकुमुदे रक्तं च करवीरकं॥ द्वाभ्यां च
पादलं मल्ली भृगो विंही वरं शनेः॥ एषममुन्मत्तकरा ह्ये श्चित्रपुष्पाणि केतवे॥ धूपः कुंदुरक्तसाज्या
क्षताः सज्जरसो गुरः॥ सिल्हकंसा गुरवे र्द्वौ गुग्गुलुः शंनये स्मृतः॥ राहके लोः स्तथात्काक्षा सर्वेषां वाथ
गुग्गुलुः॥

गन्धेन सर्पिषा दीपः सर्वेषां तिलजेन वा ॥ अथ नैवेद्यानि ॥ गुंडोदनं पायसाच्चैत्रे हविष्यं क्षीरघ्राणिकं ॥ दध्यो
दनाज्योदनो च रुसरं माषकोदनं ॥ चित्रोदनं च नैवेद्यं रव्यादिभ्यः प्रदापयेत् ॥ अन्येषामपि सर्वेषां भक्ष्य
भोज्यानि शक्नुतः ॥ तांबूलमुखवासादिदवाकृतान् मरुतिं ॥ वेद्याईशानादिर्भागोऽष्टाय ये कलशं शुभं
॥ अत्र णं सुदं नं च दध्यक्षत विभूषितं ॥ मंडले तंडुलेः पूर्णेषां दुरेः सुमनोदरे ॥ आग्निप्रकलशं मंत्रं उ
च्चार्य कलशं न्यसेत् ॥ पूरयेत्तीर्थसत्किंहेरिमं मे गंग इत्यथ ॥ युवं वस्त्राणि मंत्रेण वा सो युग्मेन वेष्टयेत् ॥ उध
तासीत्यष्टमृदोश्चथे वेदतिपद्मान् ॥ पंचत्वचश्च मूलां निते नैव कलशोक्षिपेत् ॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगम
द्ददगोभगाः ॥ राजद्वारगताश्चाष्टौ मृत्तिकाः परिकीर्तिताः ॥ वटाश्वथो दुंबरा म्रपूक्षाणां पद्मवाः स्वचः ॥
सांहीरलानीतिरक्षान्यथ गन्धानि पंच च ॥ मणिमुक्ताप्रवालाणि गारुडं पुण्यरागकं ॥ वज्रं द्रुतीलगोमेद

वैद्यं मणयो नव ॥ सुवर्णं राजतं मुक्तोरज्जावर्तप्रवालकं ॥ पंचैतान्यथ चेकं वामाणि त्रयमुत कंचनं । गोमू-
त्रमथ गायत्र्या गंधद्वारेति गोमयं ॥ आप्यायस्वतिगोक्षीरं दधि क्राव्यातिगोदधिः । गवाश्वंशुक्रमसीतिया-
ज्ञाता इत्यथोषधीः ॥ मुराभांसीवचाकुसुंशोलेयं रजनीद्वयं ॥ सटीपंचेकसुस्ताच सर्वेषु धिर्गणाः स्मृताः ।
गंधद्वारेत्यथो गंधं कुसुमान्यायनेति वै ॥ याः फलिना रिति फलं कुं मे सर्वे विनिक्षिपेत् ॥ ततो भिमंत्रये कुं-
भं मंत्रैरेतैः स्पृशन्कुशैः । अमृतं रथापनार्थाय निर्मितो विश्वकर्मणा ॥ कलां कलां द्विद्वेवानां गृहीत्वा प-
रमेष्टिना । निर्मितोत्र कलांशोले कलशस्तेन शोच्यते ॥ कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः संमश्रितः । मूले तत्र
श्रुतो ब्रह्मा मध्ये मातृगणा स्थिताः । कुशोत्तुसागरः सप्त सप्त द्वीपावगंधरा ॥ गंगा च यमुना चैव चंद्र-
भागा सरस्वती । अर्जुनी गोमती चैव नर्मदा च महानदी ॥ कावेरी रुहमवैष्णवी च तापी गोदावरिति तथा ।

ताम्रपर्णपियोष्मी च सरयूगं उकीतिथा ॥ विंध्यपादोद्गवायाश्च श्रीशैलाद्याविनिर्गताः । प्रभासंपुष्करं चैव
निमिषंचहिमालयं । वरुणेश्वरं त्रिशूलं च गंगासागरसंगमं ॥ अर्बुदं देमवांश्चैव मानसं च महासरः । एथि
व्यां यानितीथानिकुलशेता निसंतुवे ॥ अथ शान्तिश्च पुष्टिश्च गायत्री च व्यवस्थिता ॥ ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः
सामवेदस्तथैव च ॥ अथ र्वसहिता मंत्रैः कुरुशंपूरयंति मं ॥ विश्वकर्मन समागच्छिवाकरसमप्रभ ॥ स्व
हस्तेन त्वया कुंभो विन्यस्योयागमेदुपे ॥ ब्रह्माद्या देवताः सर्वाः ऋषयश्च तपोधनाः ॥ गंगाद्याः सरितः सर्वाः
सप्तैकैरुपर्वताः । तिष्ठंतु कुरुशो सर्वे यावद्यज्ञः समाप्यत उति ॥ इममेवरणेत्यस्मिन्कुंभे वरुणमर्चयेत् ॥ प्रजाप
तिश्च गायत्री विरूदाद्या त्वर्षापतिः । सर्वसमुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदानदाः ॥ आयांतु मे सहासर्वे देवताः ।
क्षयकारकाः । पूर्ववत्पूजनं चास्य ततोन्वाधानमाचरेत् ॥ यथा अस्मिन्कर्मणि र्व्याद्याः । प्रधानं नवदेवताः ।

प्र.
६

रुद्राण्यद्यानवनवअधिप्रत्यधिदेवताः॥विनायकाद्यांद्राद्याःसर्वांश्चैवांगदेवताः॥समिदादिहविर्मिश्रंतंत्रं
सांगेनकर्मणा॥सद्योयत्यइतिप्रोच्यसमिधोऽनुद्रुयादभे॥सांगाःसर्वतत्रदेवाःसंतुसंनिहिताइह॥इत्युक्त्वासकु
शांवाशिबिद्यन्मंत्रेणसंस्पृशेत्॥निर्वपेच्चरुमष्यभ्यां देवस्यत्वेतिमंत्रतः॥प्रोक्षणथपणाद्याज्यसंस्कारंतंय
थाविधि॥सुताथकर्तादेवेभ्योयष्ट्व्यंद्रव्यमुत्सृजेत्॥इध्माधानादिकंरुत्वामुखाद्व्यंतिकंततः॥प्रतिग्रहंप्र
तिद्रव्यंहुत्वाद्वादशाहुता॥तथाधिदेवतादीनांतिस्त्रस्त्रिंशोथवैककाः॥हुत्वाव्याहृताभिःश्वाथनुद्रुयादिसं
ख्यया॥तदुत्तंयाज्ञवल्क्ये॥यस्ययश्चयदादुःखःसतंयत्नेनपूजयेत्॥अस्त्रणेषांवरुदतःपूजिताःपूजयिष्य
थ॥ग्रहीधानानरेन्द्राणामुद्रायाःपतनानिच॥भावाभावोचजगतस्तस्मात्पूजयेत्माग्रहाइति॥द्रव्याणिममि
दाःयन्त्रचतुस्त्रिंशदादयः॥अर्कःपलाशःखदिरस्तपामार्गाथपिष्यलाः॥ओर्दुवरःशमीदूर्वाकुशाश्चसमि

धः क्रमान् ॥ एकैकस्यात्राष्टशतमष्टाविंशतिरेववा ॥ द्योतय्यामंधुसर्विभ्यांदध्नाक्षीरेणवायुताः ॥ समित्क्ष
णं चोक्तं ॥ विशिणां विदलाहस्त्रावक्राः संसृजिराः वृषाः ॥ अतिरूलातिदीर्घाः श्वसमिधः कार्येनाशना
ः ॥ विशिणां यिः क्षयंकुर्याद्विदलापुत्रनाशिनी ॥ सृजिरा व्याधिजननी रुशाचरिपुवर्धिनी ॥ दीर्घा विदेश
गमनी रूलाचात्मविनाशिनी ॥ अरुशासमेमीरूलासाद्राचसुपलाशिनी ॥ प्रादेशात्नाधिकान्यूनाः स
मिधः सर्वकर्मणि ॥ अर्केनाशयते व्याधिं पाकाशः सर्वकामदः ॥ खदिरः श्वार्थलाभाय अपामार्गं संखप्र
दः ॥ अश्वत्थः सर्वकामाय सौभाग्यायाप्युदुंबरः ॥ शमीशामयते पापं दूर्वायुः सरववर्धिनी ॥ कुशाध
मार्थकामानां रक्षणं च सतां मतं ॥ दूर्वा ह्यतिस्त्रिदूर्वस्यात्कुशास्तंबः कुशा ह्यतिः ॥ तत्राधिदेवतादीनां पा
काशः समिधः स्मृताः ॥ उक्तात्कभेतुसंवेष्टांमपि पाकाशएवहि ॥ अथ ह्येमे विआदित्यादीनां ग्रहाणां

पूजयामि छंदः बिंदु देवतादिक मुक्तास्त्रस्त्रमंत्रैर्दोमं कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ आसत्येनेत्यस्य मंत्रस्य द्विरण्यस्तु
पञ्चषिस्त्रिंशत्पुंड्रः ॥ सवितादेः सूर्यप्रीतये समिदादिद्रव्यहोमे विनियोगः ॥ आसत्येनेति मंत्रेण जु
हुयात् ॥ एवं चंद्रोदीनामापेक्षातय्यं ॥ प्रधानहोमं कृत्वा वंदत्वास्त्रिंशद्दत्तं ॥ समित्संदने हुत्वा जया
दीनं जुहुयात्ततः ॥ यदस्येति स्त्रिंशद्दत्त्वा गर्दिः समंजनं ॥ कृत्वा प्रहृत्य परिधीन प्रायश्चित्ताहुतिस्त
तः ॥ चित्तादिकं जयाद्युरुमनाज्ञातादिकं पुनः ॥ पूर्वाधारो जयादिश्च सुवेणो वसुचेतराः ॥ पूर्णाहुतिं सुचाद्
द्यानद्वादशगृहीतया ॥ फलवस्त्रादियुतया वक्ष्यमाणेश्व मंत्रकैः ॥ समुद्रादिति तिष्ठणा गौतमो वासदे
वकः ॥ ऋषिः छंदः स्त्रिंशद्दत्तं देवतापरिकीर्तितः ॥ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः स्त्रिंशद्दत्तं च ॥ मूर्धानोति
पुनस्त्रिंशद्दत्तं च ॥ पूर्णाद्विद्विद्युच्चो विश्वे देवानुष्टुपुत्रातक्रतुः ॥ सप्ततेग्निश्च जगतीस

सवानग्निस्त्यपि ॥ इत्थं पूर्णादुत्तिष्ठत्वाचोत्तरं परियेचनं ॥ पूर्णपात्रोद्धारनं चकृत्वा ब्रह्मविसर्जनं ॥ ब्रह्मणे
पूर्णपात्रं च दद्याच्चैवात्कलक्षणं ॥ तथा ॥ आद्यमुद्दिभवेत्किंचितं किंचिन्नत्वात् पुष्कलं ॥ पुष्कलान्येव च त्वात्
वर्णपात्रं स कांचनं ॥ पूर्णपात्रमिदं प्रोक्तं तं दुःखैः पूरितं सदेति ॥ ततस्तत्कौकपात्केभ्यो माय भक्तवतीन्दरेत् ॥ पो
लिकाष्टपसहितानसोदकानक्षतेः सद् ॥ स्वस्वमंत्रैः स्वस्वदिक्षचन्दैः पूर्वादिदिक्कमात् ॥ गृहाद्गृहः श्वेत्त्रपात्क
वलिं रक्षामदक्षिणे ॥ वज्रदस्याजातिरुद्गृहाणे मंबलिंदरे ॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षेममध्वरं ॥ मेष
सुशान्तिहस्ताग्नेगृहाणे मंबलिंकवे ॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षेममध्वरं ॥ २ ॥ स दंढमदिपारुटागृहा
णे मंबलिं यम ॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षेममध्वरं ॥ ३ ॥ शवस्तरक्षः स्थूलाद्यगृहाणे बलिमर्षितं
॥ यज्ञमानस्य ० ॥ ४ ॥ ह्यस्थपाशुधृक्पाशान्गृहाणे मषिवलिमप्यते ॥ यज्ञमानस्य ० ॥ ५ ॥ नायो मग

स्थध्वजधृक्गृहाणे मंत्रं विभो । यज्ञमानस्य ० ६ ॥ यक्षेणसर्गश्चाद्वलिस्तेयं नृवाहनं ॥ यज्ञमान ०
॥ ७ ॥ वृषस्थेऽहस्तेश्च गृहाणे मंत्रं विंदर ॥ यज्ञमान ० ॥ ८ ॥ सचक्रानंतनागेन्द्रमहीधरवलिंदर ॥ यज्ञ
मानस्य ० ॥ ९ ॥ हंससंज्ञाकरत्र हस्तेश्च गृहाणे मंत्रं विस्वभूः ॥ यज्ञमानस्य ० ॥ १० ॥ कपालहस्तक्षेत्रेण
गृहाणे मंत्रं विभो ॥ यज्ञमानस्य ० ॥ ११ ॥ व्याघ्रपूजनं कुर्याद्रव्यादीनां यथाक्रमं ॥ ककरास्यपवन्देऽथ
धूपदीपनिवेद्यकेः ॥ पुनः पुष्यां जलिंदत्तानमस्तुत्वाविसर्जयंत ॥ यांतु देवगणाः सर्वपूजामादाय मामि
कां ॥ इह कामप्रदानार्थं पुनरागमनाय चेति ॥ अथाभिषिंचेत्तन्मंत्रे यज्ञमानं सदानुगं ॥ गृहीत्वा वारुणं कुं
भं वेद्याः पूर्वोत्तरे ॥ अपर्लिंगाः पावमान्यश्च होरण्याः सोरभास्तथा ॥ अत्रायुष्याग्रहमंत्राश्च तथा पौरा
णिकाः परे ॥ तथा पौराणिकाः सुरस्तामाभिषिंचंतु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवाजगन्नाथः स्तथा संत

र्षणो विभुः ॥ प्रद्युम्नश्चानि रूधश्च भवंतु विजयायते ॥ आखंडलोग्निर्भगवान्यमो वै निश्चिंतिस्तथा
वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षः स तथा शिवः ॥ ब्रह्मणा सद्दितः शेषो ह्यकूपालाः पांतु तं सदा ॥ कीर्तिर्लक्ष्मी
धृतिर्मैधापुष्टिः श्रद्धा क्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जा वैपुः शान्तिस्तुष्टिः क्रीतिश्च मातरः ॥ एतास्त्वामभिषिंचंतु
चंतु देवपत्न्यः समागताः ॥ आदित्यः श्वंद्रमा भोमो बृधृज्जिविसितार्कजाः ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुरा
हुकेतुश्चतुर्विंशतिः ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपुंगवाः ॥ श्रेष्ठयो मनवो गावो देवमातर एव च ॥ देवपत्न्या दु
द्रमाना गादेत्याश्वाप्सरसांगणाः ॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च ॥ श्रेष्ठधानि च रत्नानि का
रुस्यावयवाश्च ये ॥ सरितः सागराः शैलाः स्तीर्थानि जलदानदाः ॥ एते त्वामभिषिंचंतु सर्वकामार्थसि
द्धये ॥ अग्निभिषिक्तः सतः श्वेव यजमानं सद्गस्त्रिया ॥ शुकुं वरधरः श्रीमान् शुक्रमात्यानुलेपनः ॥ धृता
नि पूर्ववासांसि आचार्या यत्र ददापयेत् ॥ आचार्या यत्र ह्यणुच सत्विग्भ्यां दक्षिणाः क्रमात् ॥ गोभू

तिलहरण्याद्यवासांसि विधानि च ॥ प्राचायाय च देयानियेन वा तोषमाप्नुयात् ॥ अथात्रावेक्षणं दद्यात् ॥
 या लक्ष्मीर्यज्ञमेहोस्थं सर्वंगेषु प्रतिष्ठितं ॥ तत्सर्वं शुभया ज्ञाशुभ्रियमायुश्च वर्धय ॥ इति कां:
 स्वपात्रपूरितमाज्यं सकांचनं सदक्षिणा कंबाह्मणाय दद्यात् ॥ अथ ग्रहदक्षिणाः ॥ धेनुः शंखस्तथा
 ननु ह्येवमवा सो ह्यः क्रमात् ॥ कृष्णा गौराय स छागं एतावे ग्रहदक्षिणा ॥ मंवाश्वमात्स्ये ॥ कपिले सर्वदेवानां
 पूजनीयासि रोहिणी ॥ धेनुस्तीर्थमयी यस्मात्तः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ १ ॥ पुण्यस्त्वं शंखपुण्यानां मंगला
 नां च मंगलं ॥ विष्णुना भधृतो नित्यमतः शान्तिं ॥ २ ॥ धर्मस्त्वं रघुरूपेण जगदानंदकारक ॥ अष्ट
 मूर्तेरधिष्ठानमतः शान्तिं ॥ ३ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्त्वं हेमबीजं विभावसो ॥ अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं ॥ ४ ॥
 पीतवस्त्रयुगं यस्माद्भूक्तं देवस्य बहुभं ॥ प्रदानात्तस्य मे विष्णुमतः शान्तिं ॥ ५ ॥ विष्णुर

श्वथरूपेण यस्माद् मृतसं भवः ॥ चंद्रार्कवाहनं नित्यमतः शान्तिं ॥ ६ ॥ धेनुः स्तं पृथिवी सर्वा यस्मात्केश
वसंनिभा ॥ सर्वपापहरा नित्यमतः ॥ ७ ॥ यस्माद्वायुसकृत्सर्पित्वदाधाराणि सर्वदा ॥ हेतुदोहलांगला
दीनांतस्माच्छान्तिं ॥ ८ ॥ यस्मात्वंछागयज्ञानामाहुर्वैतिव्यवहितः ॥ यानेव भावसोर्नित्यमतः शान्तिं ॥
॥ ९ ॥ यथाक्लृप्तक्षिणात्लाभे गां दद्याच्छास्यत्करुताः ॥ तत्र मंत्रः ॥ गवामंगे पुति शंति भुवनानि चतुर्दश ॥
यस्मान्तस्माच्छिवं मे स्याद्विदू लोके परत्र च ॥ सर्वप्रदक्षिणा रूत्यन मस्कृत्यति ॥ बोधायनः ॥ ग्रहा गावा
नुरं द्राश्च ब्राह्मणाश्च विद्वेषतः ॥ पूजिताः पूजयंत्येते निर्दं दंत्यवमानिताः ॥ तस्मान्तदक्षिणा दीनं क
र्तव्यं भूति मिच्छत ॥ विवाहात्सव यज्ञेषु प्रतिष्ठादिषु कर्मसु ॥ नामान् चोत्पन्नयेत्प्रदहयज्ञं समाचरेत् ॥ नि
र्विघ्नार्थं मुनिश्च तथोद्देगाद्गतेषु च ॥ आयुगणग्यमेश्वर्यमरिपक्षक्षयः सुखं ॥ सर्वतानं रुधिः कीर्तिश्च भ

व-

वेत्रैवाऽसंशयः॥ महाशांतिपाठयित्वा भोजयित्वा च शक्तिः॥ ऋत्विजो ब्राह्मणाश्चान्यादीनां नाथां
 श्वतोषयेत्॥ ततश्च बंधुभिः सार्धं स्वयं भुंजीत केशुखं॥ वाङ्मयेन गुणैः प्रसतां कंठविभूषणं॥ अथि
 ता विश्वनाथेन ग्रहमुक्तावलीशुभा॥ ॥ इति विश्वप्रकाशे ग्रहयज्ञविधिः॥ ग्रहपंचाङ्गिर्यंते॥ मध्ये
 ताम्रतेडुलमंडलं॥ १॥ आग्नेयांशुभ्रैश्चतुरस्रं॥ २॥ त्रिकोणमेरण्येभौमं दक्षिणे॥ पीतेरीशाने बुधं
 बाणवतं॥ बृहस्पतिपीते लूत्तरे दीर्घचतुरस्रं॥ शुभ्रैः शुक्रं पूचकोणं पूर्वत्र॥ रुहमेः पश्चिमेऽङ्गानि चा
 पवत्॥ राहुं धूम्रैः शूर्पवनैर्ऋत्यां॥ चित्रैः केतुं वायव्यां ध्वजवत्॥ तदुत्तरे वासुदेवं घटं न्यसेत्॥ कलश
 ग्यं मुखे रूत्यादि॥ पूजादो मां नंतरं माषभक्तबलिं सर्वेषां॥ श्वेत्प्रपात्कस्य च॥ ततो यज्ञमानस्याभिषेकं॥
 दक्षिणादानं॥ ३॥ अथ मंत्राः॥ आसत्येन रत्नसावर्तमानो निवेद्याय नमस्तं मत्स्यं च॥ हिरण्ययेन स

दितार्थेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥ चंद्र- आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमरुस्यं ॥ भवायाज
स्यसंगथे ॥ मंगळः ॥ अग्निमूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्याअयं ॥ अपांरेतांसिजिन्यति ॥ बु-
उद्धुध्रस्वाग्नेप्रतिजाग्रह्येनमिंसापूर्तिसंरज्जेथामयंच ॥ पुनःरुण्वरुंरत्वापितरंयुवानमः
न्वातांसौत्वयितंतुमेतुं ॥ रुद्रं रुद्रस्पतेअतियदयोअर्दाद्युमद्विभातित्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीद
ग्रछवसतंप्रजाततदस्मासुद्रविणंधोद्विचित्रं ॥ शुक्रः ॥ शुक्रंतेअन्यद्यजतंतैअन्यद्विषुरूपेअद्वी
द्योरिवासि ॥ विश्वादिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषंनिदरातिरस्तु ॥ गानिः ॥ शंनोदेवोरभिष्टयः
आपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्त्रवंतुनः ॥ गद्गः ॥ कयानश्चित्रआभुचद्वीसदारथःसखा ॥ क
याडाभिव्यारुता ॥ केतुं ॥ केतुंरुण्वनकतवंपेदोमयाअपेशसे ॥ समुषंरुजायथाः ॥ १॥ ॥

अथाग्निदेवता ॥ कद्रुद्राय प्रचेतसेमीदुष्टमायतव्यसे ॥ वोचेमशंतमः हृदे ॥ १ ॥ गौरीर्मिमायसलि
कानितक्षत्येकपदी गद्विपदीसाचतुष्यदी ॥ अष्टापदीनवपदीवभूनुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन
॥ २ ॥ यद्रुद्रः प्रथमं जायमान उद्यत्समुद्रादुतवापुरियात् ॥ श्येनस्यपक्षां दरिणस्यबाहुउपस्तु
त्यंमदिजातंतेअंर्वन् ॥ ३ ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमन्नेधानिदधेवदं ॥ समूढमस्यपांसुरे ॥ ४ ॥ ब्रह्मज्ञानं
प्रथमंपुरस्ताद्विस्मीमतः सुरचोर्वेनआवः ॥ सबुद्धियाउपमाअस्यविष्टाः सतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ ५
उद्रंविश्वतस्पारिह्वामहेजानेभ्यः ॥ अस्माकमस्तुकेवलः ॥ ६ ॥ इमंयमप्रस्तरमाद्विस्मीदांगिरोभिः पि
रुभिः संविदानः ॥ आत्वांमंत्राः कविज्ञानावदंत्वेनारजं हविषामाद्यख ॥ ७ ॥ यमायसोमंसुनुतयमा
यजु हुतादविः ॥ मम ह्यज्ञोगच्छत्यग्निदृतोश्चरंरुतः ॥ ८ ॥ सचित्रन्वित्रंचितयंतमस्मचित्रक्षत्रंचित्रतमं

वयो धां ॥ चंद्रायंपुस्वीरं वृहंतं चंद्रं चंद्राभिर्गणते युवस्व ॥ १ ॥ अथ प्रत्यधि देवता ॥ अग्निं दूतं रणीमहे
होतारं विश्ववेदसं ॥ अस्य यज्ञस्य सुकृतं ॥ ३ ॥ अस्ममे सोमो अब्रवीदंतर्विश्वा न भेषजा ॥ अग्निं च विश्व
श्वशंभुवं ॥ २ ॥ स्योना एथि विभवान् शरानि वेदानी ॥ यछानः शर्मस प्रथाः ॥ ३ ॥ सहस्रश्रीपां पुरः
सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ स भूमिं विश्वतो वृत्वा ॥ अत्यतिष्ठे दृशांगुलं ॥ ४ ॥ इंद्रमरुत्व इह पाहिसामं यथा
गार्थाते अपि ब्रुः सुतस्य ॥ तव प्रणीतीति वश्र्शर्मणा विवा संतिकवयः सुयज्ञाः ॥ ५ ॥ इंद्राणीमास
नारीषु सुपत्नीमहमश्रवं ॥ न ह्यस्या अपरं च न ज रसा मरुतं पतिः ॥ ६ ॥ प्रजापतेन त्वहेतान्यन्यो विश्वात्ता
तानि पतिता व भूव ॥ यत्ना मास्तु दुवुः स्तानो अस्तु व यं स्याम पतयोरयीणां ॥ ७ ॥ नमो अस्तु सर्पेभ्यो
येनेत्त्व एथि वीमनु ॥ ये अंत रिक्षे ये दिवितेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ८ ॥ ब्रह्मजज्ञानं ॥ ९ ॥ इति प्रत्यधि देवतां

अथविः। यकाह्यः। पंच॥ गणानां त्वागणपतिः॥ इवामहे कविं कवीनामुपमथ वस्तमं ॥ १ ॥ अथेचराजं ब्रह्मणा
 ब्रह्मणस्पतभानः शृण्वं नूतिभिः सीदसादनं ॥ २ ॥ ३ ॥ जातवेदसे तु न वाममोममराती यतो निदहाति वेदः
 सनः पर्षदति दुर्गाणि विश्वाना वेवसिंधुं दुरितात्यग्निः ॥ ४ ॥ आनो नियुद्धिः श्रुतिनीभिरध्वरं सदस्त्रिः
 णाभिरुपयाद्वियज्ञं ॥ वायो उस्मिन्हविषिमाद्यस्वयूयंपातः स्वस्तिभिः सदानः ॥ ५ ॥ घृतं घृतेपावा
 नः पिवत वसां वसापावानः पिवतां तरिक्षस्य द्वावि रसि स्वाहा त्वांतरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो वि
 दिशुः दिशुः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः ॥ इत्याकाशं ॥ ६ ॥ यावां कशामधुमत्यश्विना सूनुतावती ॥
 तया यज्ञमिमिश्रतं ॥ उपयामगृहीतोस्यश्वेभ्यां त्वैपतेयो नि रश्विभ्यां त्वा ॥ इत्यश्विनो ॥ ७ ॥ इति पं
 चको कपालाः ॥ अथ इंद्रादिहोक्तेषु कपालाः नामंत्राः ॥ इंद्रं विश्वतः १ अग्निं दृतं २ ॥ यमाय सोमं ३

अमन्वंतमयज्ञमानमिच्छस्तेनस्येत्यांतस्करस्यान्वेषि॥ अन्यमस्मादिच्छसातइत्यानमोदेविनिर्जते
तुभ्यमस्तु॥४॥ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमडय॥ त्वामवस्युराचके॥५॥ आनोतियुद्धिः॥६॥
राजाधिराजायप्रसह्यसाहने॥ नमोवयंवेश्रवणायकुर्महे॥ समेकामान्कामकामायमह्यं॥ को
मेश्वरोवेश्रवणोद्दातु॥ कुबेरायवेश्रवणाय॥ महाराजायनेमः॥७॥ तमीजानंजगतस्तस्थुषस्य
तिंधियंजिन्यमवसेहूमहेवयं॥ पूषानोयथावेदसाममहधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये॥८॥ नमो
अस्तुसर्पेभ्यो॥९॥ ब्रह्मज्ञानं॥१०॥ क्षेत्रस्यपतिनाचयःद्वितेनेवज्ञग्रामसि॥ गामश्वंपोषयित्वास
नोमडातीदृशो॥११॥ न्यंबकंयज्ञामहसुगंधिंपुष्टिवधनं॥ उर्वारिकमिदंबंधनाम्भ्रयोर्मुक्षियमामृतात्
॥१२॥ तद्रूपाःपरमंपदंसदापश्यंति॥ ॥ इतिग्रहादीनांमंत्राः॥ सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाःस

प्र.

३

मर्षयः सप्त धामप्रियाणि ॥ सप्त होत्राः सप्त धावा यज्ञतिसप्त योनीराष्ट्रगणस्त्राष्ट्रतेन स्वाहा ॥ इति पृ
 णादिति मंत्राः ॥ ॥ अज्ञाननदिति विश्वप्रकाशाभिधपत्यतौतल्लुते समासा ॥ ग्रहशान्तिरेषा ॥ ॥
 अथ विनायकशान्तिः ॥ यान्न वल्लयः ॥ विनायकः कर्मविघ्नसिध्यर्थं विनयोजितः ॥ गणानामाधि
 पत्येत्तरुद्रेणं ब्रह्मणा तथा ॥ एवं विनायकस्याधिकारिकं व्यापारमभिधायतेन गृहीतस्य स्वप्न
 दर्शनानि प्रत्येकं शदर्शनानि चाहं ॥ तेनोपसृष्टापयस्तस्य लक्षणानि निबोधत ॥ स्वप्नो वगाह
 तेत्यर्थं जलमुद्रांश्च पश्यति ॥ काषायं वाससश्चैव नूव्यादीश्चाधिरोहति ॥ अंत्यं जेगर्दिभैरुं स
 देकत्रावतिष्ठते ॥ व्रजं नपितथात्मानं मन्यते नुगतं परैः ॥ विमना विपत्कारंभः संसीदत्य
 निमित्ततः ॥ तेनोपसृष्टैकभतेन राज्ञ्यं राज्ञं दनः ॥ कुमारं वनभर्ता रं मपत्यं गर्भमंगना ॥ आ

चार्यत्वं श्रोत्रियस्य नाशय्याध्ययनं तथा ॥ वणिग्रहाभंनचाप्रोतिरुषिचापिरुषीवल ॥ एवं वि
नायक गृहीतस्य चिन्हान्यभिधाय विनायकोपसर्गपरिहारकं कर्मादि ॥ स्नपनंतस्य कर्तव्यं
पुण्येन्द्रिविधिपूर्वकं ॥ गौरसर्पपकत्केनसाह्येनोत्सादितस्य च ॥ सर्वेषु धैः सर्वगंधैर्विलिप्त
शिरसस्तथा ॥ भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्तिवाच्यं द्विजाशुभाः ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्दूर्गाका
संगमाश्रदांत ॥ मृत्तिकागोचनो गंधानगुग्गुलुंचाप्सुनिक्षिपेत् ॥ या आहता एकवर्णेश्वतुर्भिः कं
लुगोर्द्धदात ॥ चर्मण्यनदुद्वेष्टे स्थाप्यं भद्रासनंततः ॥ सहस्राक्षं शतं धारमृषिभिः पावनं कृतं ॥ तं न
त्वामभिषिंचामि पावमान्यः पुनंतुते ॥ भगंतवरणो राजा भगंसूदां ब्रह्मस्यतिः ॥ भगमिंद्रश्ववायु
श्वभगं समर्पयोरदुः ॥ यत्तं केनां पुदो भांग्यं सीमं ते यच्च मूधनि ॥ ललाटे कण्ठो रक्षरापः स्तुद्धं

प्र- तु सर्वदा । स्नातस्य मार्षपते लं सुवे णो दुं बरेण तु ॥ जुहुयान्मूर्धान कुशान् सव्येन परि गृह्यतु ॥ मित्रश्च संमि
 तश्चै व तथा गालकं कटो ॥ कृष्णां डो राजपुत्रश्चै त्यं ते स्वाहा समन्वितैः ॥ नामभिर्बलिं त्रैश्वेन मस्कारस
 मन्वितैः ॥ अंते स्वाहा समन्वितैर्मूर्धानि जुहुयादित्यन्वयः ॥ तथा विधिर्बलिं त्रैर्बलिं दद्यादित्यध्याहृत्य
 योज्यं ॥ बलिर्बलि प्रकारमाह ॥ दद्याच्चतुष्वर्थपूर्वे कुशानास्तीर्य सर्वतः । रताशुतांस्तंडुलांश्च पल्लौदनमं
 वच ॥ मस्यान्यक्वांस्तथैवामांसासमेताव देवतु ॥ पुष्यं चित्रं सुगंधं च सुरांचत्रि विधामपि ॥ मूलकं पूरिकापू
 पांस्तथैवो डं रकुमनः । रथ्यं नंपायसं चैव गुडपिसेसमोदकं ॥ एताः सवनिपाहृत्य भूमौ रत्वा ततः शिरः । वि
 नायकस्य जननी मुपतिष्ठे ततो बिकां ॥ दृवांसर्षपपुष्पाणां द्वाघ्यं पूर्वमं । जलिं ॥ रताः सरुद्वदताः पल
 लौदनस्तिलपिण्डमिश्च श्रौदनः ॥ उमा अपक्वाः । एतावदेवतु । पक्वं अपक्वं मांसमित्यर्थः । पुष्यं चित्रं

रक्तपीतादि ॥ सुगंधिद्रव्यं ॥ त्रिविधासुरा ॥ गोडीपैशीमाध्वीच । मूलकं । कंदाकारोभक्ष्यविशेषोमूलकं ।
च ॥ ओं दे र क स्रजः ॐ दे र काः पिष्टाविकारानानाविधाः । तेप्रोताः स्रजत्पुच्यंते ॥ गुडपिष्टंगुडमिश्रंशोत्या
दिपिष्टं ॥ अन्यत्प्रसिद्धं । उपस्थानमंत्रमाह ॥ रूपंदोद्वयशोहेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनं देहि
सर्वकामांश्च देहिमे ॥ ततःशुक्रं बर्धरःशुक्रमाल्यानुलेपनं ॥ आरुणांभोजयेद्घाटूस्त्रयुग्मं गुरो
रपि ॥ असमर्थश्चेत्तगुरोराचार्याग्रवस्त्रयुग्ममात्रमपिदक्षिणां दद्यात् ॥ समर्थश्चेत्सामर्थ्यानुसा
रेणविश्राद्यंनकार्योदतिस्मरणात् ॥ इतियाज्ञवल्क्यप्राक्तविनायकगोतिः ॥ अथास्येवप्रयोगः
अथोच्यतेत्रसंभारगोचनापंचमस्तिकाः ॥ अथस्थानाद्रुजस्थानाद्दक्षिणात्संगमात्तद्दद्यात् ॥ चंदना
गरुकात्तूरीकर्पूराद्याः सुगंधयः । गोरसर्षपकृत्वाश्वगव्याज्येनविमिश्रितः ॥ गुग्गुतुःश्वापिसंशुद्धः

सर्वो वधिगणस्तथा ॥ मुरासांसीववाकुचं नोकेयं रजनीद्वयं ॥ सटी चैपक मुरात्ता च सर्वो वधिगणः स्मृतः ॥
चेत्तारः कलशाणवणां अस्फुटिताश्रणाः ॥ रूद्रोदक युतापिस्यां निम्नगंगमंगमोदकं ॥ मय्रीवापुछमार
सं च मवानरुदंतथा ॥ श्रीपणिकाचपीठश्च सदकारस्य पदुवाः ॥ अश्वत्थपदुवाचास्युः सगंधिसमनां स्या
पि ॥ सज्जशोभनगंधाश्च विचित्रकुसमानि च ॥ कलशो वेदानार्थाय नववस्त्रचतुष्टयं ॥ पीठस्य उादनाथं तु
शुभ्रं वस्त्रमथापरं ॥ गणेशो विद्वयोरर्थं वस्त्रयुग्मं सशोभनं ॥ अत्रायं दक्षिणाथं तु मद्गार्द्रवसनद्वयं ॥
पंचवर्णांनिपिष्टानि स्वस्तिवस्य विनिर्मिते ॥ तैलं च साष्टिपंतद्वुदुंदुवरविनिर्मिताः ॥ स्वयः कुशाश्वरस्था
लीखालापाकार्थं तं दुलाः ॥ किंचिद्वृत्तिक्रिया क्लृप्तासां दुलाश्वापरंतथा ॥ तिलपिष्टेन संयुक्त आदनः शर्प
एव च ॥ पक्वांश्वमत्स्यांश्चापक्वानमांसं पक्वमपक्वं ॥ गोडपिष्टं माध्वीचेत्येवं च त्रिविधासुरा ॥ मत्स्यादि

कुं. स. रा. तं. च. नि. पि. धं. य. स्य. य. ज्ञ. त. त. ॥ न. या. अ. यं. त. वि. शो. षे. ण. ष्टि. ज्ञे. स्त्या. ज्या. स. रा. क्ता. दा. ॥ य. ज्ञ. मा. न. स. त. श्रु. द्ध. श्वे. र्श. द्ध.
 ज्ञे. स्ता. नि. यो. ज्ञ. ये. त. ॥ प्र. त्य. क्ष. मू. ल. कं. चो. ष्या. दु. क्तं. भ. श्य. स. त्था. र्श. ति. ॥ अ. ष्ट. पा. : प्र. ष्ठि. का. श्वे. वों. डे. र. क. स्व. ज्ञ. ॥ व.
 तु. लें. श्व. तु. र. श्वे. श्व. दो. र्घे. : पि. ष्ठ. वि. ना. य. के. ॥ नि. मि. ता. : स्व. ज्ञ. द्ध. च्यं. ते. उं. डे. र. कं. स. मा. र्ण. य. या. ॥ द्ध. यं. नं. पा. य. सं. चै. व.
 पि. ष्ठं. च. गु. ड. मि. थि. तं. ॥ ल. डु. कां. श्व. त. था. दृ. वां. : स. र्ण. पा. गो. र. सं. न्नि. ता. ॥ ग. णे. ङ. प्रा. ति. मां. चै. व. गो. र्थ. श्व. प्रा. ति. मां. त. था.
 एवं. सं. भ. र. त. सं. भा. र. : ग्रां. ति. कुं. र्था. छु. भे. र्द. ने. ॥ वि. ना. य. क. शां. ति. क. र्त्तु. का. म. : स्व. चं. द्रे. ता. रा. व. लो. पे. ते. र. त. वा. हा. भ्यं. न. र.
 गो. चे. नि. त्य. क. र्मा. नं. त. रं. म. मु. क्त. म. यो. ज्ञ. ना. थ. मे. त. क. र्म. क. र्ण. ष्य. द्ध. ति. सं. क. ष्य. श्रु. ध्ये. ता. य. न. सं. पं. नं. ब्रा. ह्म. ण. म. सि. न्क. र्म.
 णि. ता. म. स्व. आ. र्थ. कुं. कु. र्वा. ति. गं. ध. पु. ष्या. श्वा. ता. शि. भि. र्ण. ति. ॥ तं. था. न्य. आं. श्व. च. तु. र्त्वि. ज्ञो. र्ण. ति. ॥ अ. था. त्वि. ग. भि. ॥
 आ. च. आ. र्थ. : क. र्म. कुं. ग. ति. गो. म. यो. प. ति. मे. स्व. लं. र. ते. र्शे. पंच. वर्णे. : पि. ष्ठे. भं. द्रा. म. ना. थ. मे. कुं. कार. ये. त. ॥ त. स्य. सं. लि.

सहित

स्वस्तिकं

प्र. कस्य पूर्वादिदिशुश्चतुरः स्वस्ति कान्कारयेत् ॥ कलउास्थापनार्थं । तंत्रमध्यस्वस्तिकोपरि रत्नमान इदं चर्मा
नरुमं प्रार्चाने ग्रीवं संस्थाप्य तत्पीठेश्चेत वस्त्रेण प्रच्छादयेत् ॥ ततश्चतुर्दिशुः स्वस्तिकं पुत्रव्रणास्फुटितं कल
शाने वृवर्णाश्चतुरः श्वंदनं चर्चिना न स्मर्यामवेष्टितं कंडान्न वा दूत वस्त्रभृ ॥ पिताम ॥ धान्यं गं गौनिधाय नृदा
केन नदी संगमोद केन वा पूरयित्वा ततः उद्धृतामिचरा देण वस्त्रेण दत्त वा दूना ॥ मूर्तिके दत्तमे पापं यन्मया दुष्ट
तं दूतं ॥ इत्यनेन मंत्रेण पंचमूदः संस्थाप्य । गंधद्वारां देवाधर्षो नित्यं पुष्टं करीपिणी ॥ इश्वराः सर्वभूतामा
तामिहोपहृयेथियं ॥ इति मंत्रेण श्वंदनागरकस्तूरीकूर्पूरादानं गंधानगोरोचनां गुग्गुलुं विनिक्षिप्याम्रादि
प्रशस्तपद्मवेद्यन्यतमानि पद्मवानिकलशमुखिपुयथाज्ञां भवति क्षिपेत् ॥ ततश्चत्वारः स्वस्तिज्ञः पूर्वादि
दिग्बस्ति तव कशेषु त्वं नो अग्ने वस्त्राण्यविद्वानदेवस्य हेतुवयासि सीताः ॥ यत्त्रिषो वन्दितमः शोशु

आनेविश्वाङ्घ्रपांसिसप्रमुग्ध्यस्मत् ॥ इत्यनेनमंत्रेणवास्वस्वशाखापरिपठितवरुणप्रकाशकेर्मंत्रांतरैर्वा ॥ ३६ ॥
भूर्भुवःसुवारेतिव्याहृतिभिर्वावरुणायनमइतिनाममंत्रेणवावरुणमावाह्यषोडशोपचारपूजांचानिर्व
त्यापूर्वेनामानोभद्राः कृतवोयंतुविश्वतइत्यादिकांवास्वस्वशाखापठितांवाशान्तिंपठेयुः ॥ एतस्मिन्नेवस
मयेआचार्योभद्रासनस्योत्तरभागेईशान्यांवाविनायकंतज्जननीमंभिकांचपीठादिषुसंस्थाप्यप्रतिष्ठा
प्यवश्यमाणमंत्राभ्यामावाहनप्रभृतिनिवेद्यपर्यन्तांपूजांकुर्यात् ॥ तत्पुरषायविप्रदेवकृतंशयधीमहि
तंनोदंतिःप्रचोदयात् ॥ इतिविनायकमंत्रः ॥ सुभगायैविप्रदेवकाममालिन्येधीमहि ॥ तन्नागोरीप्रचोदया
त् ॥ अङ्घ्रिकामंत्रः ॥ अथगृह्यान्निविधिनान्निप्रतिष्ठाप्यचरुंश्रपयित्वा ॥ ततो गेवाच्छयलोलीरुतेन
गौरसर्षपकल्केनोदृतितांगंसर्वोषधिवृणोस्तथाचंदनागरुकस्तूरीकादिभिश्चविलिप्तशिरसंयज्ञमा

नं भद्रासनमुपवेत्तुपग्रहोक्तमार्गेण स्वस्तिवाचनं कुर्वीत ॥ अस्तिगादिब्राह्मणादिसहित आचार्यः स्वस्ति
वाचनानंतरं च जीवत्पतिपुत्राभीरूपगणवृत्तिर्नाभिः कृवेषाभिः स्त्रीभिः कृतमंगलं यज्ञमानमभिषिंचे
दाचार्यः ॥ तत्र पूर्वदशावस्थितं कुरुशामादाय । सदस्राक्षं शतधारमृषिभिः पावमानं कृतं ॥ तेनत्वामभि
षिंचामि पावमान्यः पुनंतु इत्यनेन मंत्रेणाभिषिंचेत् ॥ ततो दक्षिणदिगवस्थितं कुरुशामादाय । भगंतेव सु
लोराज्ञा भगं सुयो र्हस्यतिः ॥ भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं समर्पयो विदुः ॥ इत्यनेन मंत्रेणातदनंतरं पश्चिम
देशावस्थितं कुरुशामादाय ० यत्ते केशोपदेशो भाग्यं सीमंते यच्च मूर्धनि ॥ कुरुशामादाय पूर्वोक्तैः सदस्राक्षमित्यादिभिस्त्रि
सर्वदा ॥ इत्यनेनाभिषिंचेत् ॥ ततः उदकुंश्यादवस्थितं कुरुशामादाय पूर्वोक्तैः सदस्राक्षमित्यादिभिस्त्रि
भिर्मंत्रैरभिषिंचेत् ॥ एवमभिषिंच्य सव्यपाणिगृहीतकुरुशांतरिते यज्ञमानस्य मूर्धनिसावर्षपंतैरुमां दुं

अग्नेः प्राणायामवद्व्यमाणमंत्रैर्जुहुयात् ॥ अंमिताय स्वाहा ॥ ईसमिताय ० ईशालाय ० ईकटकशाय ० ईकृष्णाय
शाय ० ईराजपुत्राय स्वाहा ॥ एवं षड्भिर्मंत्रैर्मूर्ध्नि हुत्वा तदनंतरं पूर्वोक्तेन चरुणा पूर्वोक्ते पट्टिमंत्रैस्तस्मि
न्नेवाग्नेोच्चरं हुत्वाग्नेरिन्द्रादिदिश्वेभिषेकं शालायां चेंद्रादिलोकपालेभ्यः सप्तनाममंत्रैर्बलिं दद्यात् ॥ ना
ममंत्रास्तु ॥ इन्द्राय नमः ॥ अग्नये ० यमाय ० निर्ऋतये ० वरुणाय ० सोमाय ० ईशानाय ० ब्रह्मणे ० अनेता
य ० अथ यज्ञमानः स्नात्वा भिक्षुमात्र्यांबरधरो गुरणा सहितो विनायकायां विक्राये च । रता संदुलांश्च पर्य
ल्लौदनमेव चेत्यादिना विनिर्दिशं कृताकृतद्रव्यं ज्ञातमुपसंहरं दत्त्वा ततः शिरसाभृमिंगत्वा कुसुमसहिते
नोदकं न प्रत्येकं पूर्वोक्तविनायकां विक्रागायत्रीभ्यां मंत्राभ्यामर्घ्यं दत्त्वा तथा दूर्वासिर्षपपुष्पांजलिं च दत्त्वा विना
यकमंत्रिकां चोपति चेत ॥ उपस्थानमंत्रास्तु ॥ रूपं देदि यज्ञो देदि भगं भगवां त देदि मे ॥ पुत्रां देदि धनं देदि सर्व

प्र.

५

शा ३

कामांश्च देहि मे ॥ इति अत्र मंत्रे भंगवन्दे हि मे भगमित्युद्धृत्या प्रथमतो विनायकमुपस्थाप्य पश्चाद्यथापठितेन
 मंत्रेणांगविकामुपतिष्ठेत् ॥ ततः श्वभावायैः शृपे कुशांस्तृपेपिदारुणं तत्र निधाय चतुष्पथंगत्वात्तत्र वक्ष्य
 माणमंत्रैर्बलिं दद्यात् ॥ मंत्रास्तु ॥ बलिं गण्डालि मं देवा आदित्या वसवस्तथा ॥ मरुतोथ श्विनोरुद्राः सुपर्णा
 ः पंनगाग्रहाः ॥ असुरायातु धानाश्च पिशाचा मत्त गे रगाः ॥ भ्रातृ किन्या यश्च वेताला योगिन्यः पूतनाः
 शिवाः ॥ जंभकाः सिध्दगंधर्वाः नागा विद्याधरा नगाः ॥ दिकुपाला लोकपालाश्च ये च विघ्न विनायकाः
 जगतां कर्तारि ब्रह्माद्याश्च मद्रथयः ॥ मा विघ्नं गात्र मे पापं मा संतुपरिपंथिनः ॥ सोम्या भवंतु तसा
 श्वभूत प्रेताः सुखा वहाः ॥ इति चतुष्पथ बलिदान मंत्राः ॥ अनंतरमाचायावस्तु द्वयसद्दितां दक्षिणां
 स्वशाक्त्यनुसारिणदत्त्वा विभवानुसारेण ज्वलिगादिभ्योपि ॥ अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्योपि भूरिदक्षिणां दत्त्वा

ब्राह्मणाभोजयित्वाशिषोवाचयित्वाब्राह्मणानविसृजेत् ॥ ॥ अजीजनदिति ॥ विश्वप्रकाशाभिध
पद्भूतोत छांतिः समाप्तात्रविनायकस्य । इतिविनायकशांतिः ॥ ॥ अथगर्भाधानमुच्यते ॥ तत्रप्रथमा
र्तवेसमयफलनिर्णयः । तत्रगुरुः । आर्द्रातिथिफलं । प्रथमादिफलं ज्ञेयं पतिहन्त्रीः सुखी भवेत् ॥ ल
क्ष्मीश्वरपत्नीपुत्रलाभः श्वारत्रविक्रिया ॥ पुत्ररुद्धिः पुत्रनाशो रदती धर्मशालिनी ॥ पतिस्त्रिधांके
दतीस्याद्दूतमानवतीशुभा ॥ बहुदुष्टान्यसक्तास्यात्पर्वण्येवमंतोफलं शुभं चैवतु पूर्वण्ये मध्यं
न्ये मध्यमं फलं ॥ अपराण्ये तु वैधव्यं पूर्वरात्रेशिवं भवेत् ॥ मध्यमं मध्यरात्रे स्यात्पररात्रेशुभान्विता ॥
अतावेवंतिथिफलं वाराणां फलमुच्यते ॥ प्रथमतीर्था नुवारे व्याधिः श्वंद्रे पतिव्रता ॥ बहुरेगात्कुंश
वतीपतिहाना कुजेदिने ॥ बहुपुत्रवती सोम्ये सर्वसंपदुरो भृगु ॥ पतिव्रता सुखं भाग्यं मंदे व्याधिश्च

वैशिणि ॥ नारदः ॥ श्रृगणापतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी ॥ पतिप्रियाकेशभागीसूर्यवारादिषु
क्रमात् ॥ अथनक्षत्रफलं ० करदिपंचोत्तरमूलपृष्ठाविष्णुत्रयाश्रीःयविधीदुभेषु ॥ आद्यंरत्नःसौरव्य
सुतायुरर्थसोभाग्यवृद्धिकुरुतेगनानां ॥ श्रीर्धनंस्तसोभाग्यंनिर्दुष्टावस्त्रभूषणा ॥ सुरगुरुपतिबंधु
भक्तमान्याश्विभेत्तौ ॥ परपुरुपरतायाम्येक्ष्यतिहीनाबलाश्वला ॥ सज्जनदृष्यन्तेतवावस्त्रकभूषाभिः
स्वलेरुता ॥ २ ॥ मान्यासहोथाप्रियवाकूपुत्रमित्रधन्वा ॥ नान्विता ॥ पूंश्चत्यश्वप्रजाप्रेष्यावन्दिभेसध्य
मंफलं ॥ ३ ॥ पितामहक्षेमगुणासुरजाधमर्शातिनी ॥ पतिबंधुप्रियापुत्रधनाद्याप्रियवादिनी ॥ ४ ॥ सहा
मृगेभाग्यवर्तविपुलाथपतिव्रता ॥ बहुप्रजाबहुज्ञानं बहुमान्यापतिप्रिया ॥ रौद्रेपत्युद्धितानिस्वावि
पुलात्रादुःखभागिनी ॥ परकाग्रंरथामिथ्याभाषिणीप्रथमार्तवे ॥ ६ ॥ मायाविनीलांपटिकाबंध्या

शकुचरिक्त्रका ॥ पितृसम्पत्तादित्येपरसंतानमोहिनी ॥ ७ ॥ पुष्येत्वगम्यागमनेरतापुत्रवतीखला ॥ सुगं
धपुष्पाभरणसक्तागतिविनाहिनी ॥ खलापुनर्भूभौङ्गेव्याधिर्दुष्टार्थलापटी ॥ स्वच्छंदगाथमाया
शाकलाद्यानिर्धनाभवेत् ॥ ९ ॥ पतिप्रियामघायांतुकुलदानप्रजावती ॥ सिंदीव्योषिदूरंरुंदमध्येखद्यो
तवर्चसा ॥ बहुव्ययपरार्यमगेभीरुभंगनवतारखला ॥ पानासक्तातुसद्विष्ट्यादुष्पुत्राकुलनाशिनी ॥ ११ ॥
भाग्यभाग्यवतीनारीधनपुत्रवतीप्रिया ॥ कुलद्वयानंदकरीपतिसंतानबाधिनी ॥ हस्तेसंभोगलीलास्या
द्वंध्वार्थपरकार्यरत्न ॥ सखागतविपक्षास्याछुहासर्वगुणांगना ॥ १३ ॥ त्वस्मेरुपालुःसुरतप्रियावात्म
हितैरता ॥ संगतिविद्यानिपुणानिर्वैरामयर्पीहिता ॥ १४ ॥ दृढव्रतासत्यरतास्वात्यंतुगज्ञगामिनी ॥ पुत्रपौ
त्रैःपरिरतासदासंगलमोहिनी ॥ द्विदेवर्क्षप्रमत्ताम्याछत्रुसंघविनाशिनी ॥ भुनीचाप्रोतिसंभोगंविना